

TALLINNA ÜLIKOOL
Kehakultuuriteaduskond
Rekreatsioonikorralduse õppetool

Eve-Piia Aava

EESTI KURTIDE SPORDI AJALUGU
1922-1993

Bakalaureusetöö

Juhendaja:
Joe Noormets
TLÜ lektor, MA

Tallinn 2007

ABSTRACT

Aava, Eve-Piia. A History of Estonian Deaf Sport 1922-1993. Bachelor Thesis, Tallinn University, 2007.

The primary purpose of this Bachelor Thesis is to give an overview of the sports activities, and sports events in the Estonian Association of the Deaf from 1922 up to 1993. In Estonia the Association of the Deaf acts like an umbrella organization, covering and contacting organizations for the deaf, including the Estonian Deaf Sport Organization. It plays an important role in developing and introducing Sign Language, organizing various cultural and sports events and helping deaf and partially deaf people to find work and to rehabilitate them. To facilitate reading the thesis and to understand the sports history better, a short overview of the general history of the Estonian Association of the Deaf in the given period has been presented. To understand the importance of the sports events, sports competitions, sports traditions and training better, it is very important to remember that sport plays an important role that gives deaf people an opportunity to communicate and exchange information. This bachelor thesis is mostly based on the information from archived documents, newspapers for the deaf and interviews. In this study, a lot of emphasis has been put on sports traditions, the enjoyment and social side of sport. This bachelor thesis also analyses how the Estonian Association of the Deaf has supported organizing various cultural and sporting events and helping deaf people to find work and to rehabilitate them. In researching this subject, the logical conclusion was made that all the processes in the society affect this small social group. To summarize, it can be said that although Estonian deaf people have been very successful in the international arena, and a lot has been written about it, main purpose of this work was to research what kind of possibilities national sport have offered for deaf to communicate and to find their own identity.

Keywords: deaf, deafness, sports activities, sports events, sports traditions, communication, rehabilitation.

SISUKORD

ABSTRACT	2
LÜHENDITE LOETELU	4
SISSEJUHATUS	5
1. EESTI KURTTUMMADE SELTS 1922-1940	8
<i>1.1. Periood enne 1922 aastat</i>	8
<i>1.2. Eesti Kurttummade Seltsi asutamine ja esimesed tegevusaastad</i>	9
<i>1.3. Seltside tegevusest mujal Eestis</i>	13
<i>1.4. Tallinna Kurtide Seltsi Spordiringi ja Maleringi loomine</i>	15
2. EESTI KURTTUMMADE KESKUS 1945-1962	17
<i>2.1. Eesti Kurttummade Keskuse asutamine</i>	17
<i>2.2. Sporditegevus 1950-ndatel aastatel</i>	22
3. ENSV KURTIDE ÜHING 1962-1990	29
<i>3.1. Klubide periood</i>	29
<i>3.2. Sporditegevus</i>	30
4. EESTI KURTIDE LIIT	38
<i>4.1. Eesti Kurtide Ühingu reorganiseerimine</i>	38
<i>4.2. Eesti Kurtide Spordiliit</i>	38
KOKKUVÕTE	41
KASUTATUD ALLIKAD	43

LÜHENDITE LOETELU

AÜ – ametiühing

CISS – Comité International des Sports des Sourds

EDSO – European Deaf Sport Organization

EKK – Eesti NSV Kurtummade Keskus

EKL – Eesti Kurtide Liit

EKS – Eesti Kurtummade Selts

EKSL – Eesti Kurtide Spordiliit

EKÜ – Eesti NSV Kurtide Ühing

ELKNÜ – Eesti Leninlik Kommunistlik Noorsooühing

ENSV – Eesti Nõukogude Sotsialistlik Vabariik

EOK – Eesti Olümpiakomitee

EPOK – Paraolümpiakomitee

ERA – Eesti Riigiarhiiv

KSS – Kurtide Spordiselts

NSVL – Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit

SKRK – Sotsiaalkindlustuse Rahvakomissariaat

TO – territoriaalosakond

VSÜ – Vabatahtliku Spordiühing

VTK – Valmis Tööks ja NSV Liidu kaitseks

ÕTE – õppe-tootmisettevõte

ÕTT – õppe-tootmistöökoda

ÜAÜKN – Üleliiduline Ametiühingute Kesknõukogu

SISSEJUHATUS

Vaegkuuljad, kurdid, pimedad, puuetega ja erivajadustega täiskasvanud ning lapsed vajavad erilist tähelepanu igas riigis. Iga riik peaks aitama lahendada probleeme, mis tekivad puudega inimesel, kui ta soovib nautida elu nagu tavalised inimesed. Organiseeritud vaba aja veetmine on üks paljudest elu nautimise viisidest. Ka kuulmispuudega inimestel on soov sportida, koos vaba aega veeta ja võib-olla asendada palju muid tegevusi, mida neil oma puude tõttu ei ole võimalik teha, näiteks muusika kuulamine, teatri ning kontsertide külastamine jne. Iga ühiskonna kohus on leida lahendusi ja võimalusi, kuidas saaksid puudega inimesed nautida erinevaid sportliku vaba aja veetmise vorme.

Eesti Kurtide Liidu andmetel on Eestis tänase päeva seisuga umbes 1400-1600 kurti ning umbes 200 000 vaegkuuljat. Neist kahest grupist on viipekeelseid kurte (edaspidi kurdid) ca 2000. Seega on tegemist küllaltki suure ühiskonnagrupiga, kes vajaks abi ja riigipoolset toetust paljude vaba aja veetmisega seotud küsimuste lahendamisel, et jõuda lähemale täisväärtusliku elu nautimisele.

Teema valikul lähtuti probleemist – puuetega inimeste rehabilitatsioon Eestis - ning keskenduti kurtide sportlikule vaba aja veetmise võimalustele minevikus. Töös on tähelepanu pööratud just sporditraditsioonidele, spordi mängulisemale ja rekreatiivsemale küljele. Väga oluline on meeles pidada, et antud sotsiaalse grupi puhul on treeningutel, võistlustel ja kokkutulekutel palju laiapõhjalisem roll, mis loob kurtide piiratud kommunikatsioonivõimalustega maailmas tingimused suhtluseks ja informatsiooni vahetamiseks. Kuna töö on enamjaolt ajalugu käsitlev, siis uuriti, milline on olnud kurtide organisatsioonide roll aastatel 1922-1993 nende tingimuste loomisel, spordiharrastuste toetamisel ja inimeste suunamisel sportlikule eluviisile.

Töö teema valikul lähtuti asjaolust, et antud valdkond on täiesti uurimata ja mingeid kokkuvõtteid pikemate perioodide kohta pole koostatud ka Eesti Kurtide Ühingu siseselt. Aastaid 1922-1950 on varem uurinud Juta ja Kaarel Kotsar, koostades Eesti Kurtitummade Seltsi ning Eesti Kurtitummade Keskuse ajalugu¹, kuid nende töö oli

¹ Kotsar, J ja K. (1996; 1997;1998). *Eesti kurtide elu ajaraamat*. 1.osa; 2.osa; 3.osa. Tallinn: AS Ühiselu.

orienteeritud rohkem majanduslikele ja organisatoorsele probleemidele. Ka mõningates ülikooli lõputöodes² on eraldi käsitletud kas ainult kurtide rahvusvahelist võistlussporti või kurtide laste kehakultuuri, kuid üldist kokkuvõtet kurtide sporditraditsioonide ning -võimaluste kohta pole tehtud. Seega tuleb antud töö tegemisel tugineda enamjaolt arhiivimaterjalidele, kongresside ja konverentside aruannetele ning kokkuvõtetele, protokollidele ja ajaleheartiklitele. Samuti olid töö koostamisel abiks intervjuud.

Eesmärgiks oli koondada ühte töösse kokku ühingu sporditegevust puudutavad huvipakkuvad materjalid, ühingu asutamisest 1922 kuni kaasajani. Kahjuks on kirjalikku materjali Eesti Kurtummade Seltsi tegevuse kohta säilinud vähe. Eesti Riigiarhiivi fondis nr. 1820 on Eesti Kurtummade Seltsi üldkoosolekute protokollid vaid aastatest 1922-1940. Fondi nr. R-2038 säilitusühik nr 1 kannab aastaarvu 1945, vahepealsete aastate kohta kirjalik materjal puudub. Sama võib öelda ka aastate 1970-1993 kohta, kuna selle perioodi kohta ei ole arhiivi moodustatud ja Eesti Kurtide Liidus on tänapäevani säilinud vaid vähesed sporditegevust puudutavad materjalid.. Seetõttu olid väärtuslikuks uurimisallikaks ka kurtummade seltside oma ajalehed Kurtummade Sõber ja Kurtide Elu.

Arhiivimaterjalide kohta peab veel ütlema, et aastate 1922-1933 kohta on säilinud palju kirjavahetust, 1945-1970 on ühingu tegevust puudutavad aruanded, protokollid ja muud dokumendid koostatud küll paljusõnaliselt, aga kordavad suures osas üksteist. Alates aastast 1970 arhiivis materjale ei leidu ning seetõttu on selle perioodi käsitlemisel lisaks intervjueeritud Ants Maidlat – ENSV Kurtide Ühingu Keskjuhatuse presiidiumi esimees aastatel 1976-1993, ning Liivi Maidlat – ENSV Kurtide Ühingu Tallinna Territoriaal-osakonna juhatuse liige ja esimees aastatel 1959-1977. Alates 1993. aastast on põhitähelepanu pööratud rahvusvahelisele võistlusspordile, rahvaspordiüritusi on olnud vähe ja seetõttu pole nimetatud periood antud töös käsitlemist leidnud. Eesti Kurtide Liidu keskustest on oma arhiiv vaid Pärnumaa Kurtide Ühingul (endine Eesti Kurtide Ühingu Pärnu Klubi).

² Mändsoo, M. (1993). *Kurtide spordi ja kehakultuuri probleemid*. Tallinna Pedagoogikaülikooli kehakultuuri õppetool. Tallinn. [Pedagoogiline lõputöö]. Tiislär, K. (2005). Tallinna Kurtide Kooli õpilaste kehaline aktiivsus koolis ja koolivälisel ajal. Tallinna Pedagoogikaülikooli kehakultuuri õppetool. Tallinn. [Pedagoogiline lõputöö].

Seoses materjalide sellise valikuga on aastate 1922-1933 puhul pööratud rohkem tähelepanu organisatsioonilisele tegevusele, aastate 1945-1990 puhul on püütud anda kokkuvõtlik pilt ühingu sporditegevusest läbi paljude säilinud dokumentide ja aastate 1990-1993 kohta on tehtud lühike ülevaade Eesti Kurtide Liidu ja organisatsioonide tegevusest spordivallas.

1. EESTI KURTTUMMADE SELTS 1922-1940

1.1. Periood enne 1922 aastat

Esimesed andmed kurtuse ja kurtide õpetamise kohta Eestis pärinevad 17. sajandist ja on seotud Tartu Ülikooliga (Academia Gustaviana). Nimelt valmis seal 1645. aastal professor Johannes Eriki juhendamisel Laurentius Emzeliuse *Disputatio physica de sensibus in genere et de auditu in specie* (Meeltest üldiselt ja iseäranis kuulmisest). Kurtide õpetamise kohta Eestis on andmeid aastast 1709. Millisest rahvusest ja kui palju kurte õpetati, pole teada.³ XIX sajandi keskel kandus Eestisse Saksamaal juba levinud nn sisemisjoni. Üheks sisemisjoni objektiks kujunesid kurdid ja nende organiseeritud koolitamine. Nii avatigi 1866. aastal Väandras pastor Ernst Sokolovski eestvedamisel kurtummade kool.⁴

Eesti Postimees avaldas 1871. aasta märtsis pikema, läbi kahe ajalehenumbri ulatuva kirjutise „Tum ja tema koolitamine“, selgitamaks lugejale probleemi olemust: „Wändra tummadekooli kolitaja Eglon, olgo terve, on meile allamal seisvat tummade lugu sõbralikult trükkida läkkitanud ja meie sovime süddamest, et ka kasuks võiks tulla.“ Edasi kirjutab juba E. Eglon:

Kuigi tumme, meie oma kaasvendi Eestlasigi umbes 800 hinge arvatakse, on paljudel tummast ja tema koolitamisest sagedaste ime kentsakaid mõtteid, mis parema teadmuse puudusel väga tihti vilto vinnavad: sellepärast püüan siin asja arutada ja mõtteid jõudu mööda seletada.⁵

Autor selgitab, kes on „tum“, „kust tuleb kuulmise puudus“ ning hoiatab kurdi lapse „õnnetumaid vanemaid“, et need oma lastele „aegsaste targa tohtridelt abi otsiksid, aga mitte nõidade ja soolapuhujate juurest – mis mõnigi kord katsutud on. Ja ärgu keegi hakkagu keelekida lõikama, nagu oleks keel kinni. Ei, keel on lahti, aga kõrvad on

³ Kotsar, J ja K. (1996). *Eesti kurtide elu ajaraamat*. Tallinn: AS Ühiselu, lk 8.

⁴ Kotsar 1996, lk 8-9.

⁵ Eglon, J. (1871, 6. märts). Tum ja tema koolitamine.- *Eesti Postimees*, lk 51.

kinni. Keelekida lõikamisega rikkutakse see viimanegi riist ära, mille näol õppetamine rääkimist selgitab.“⁶

Järgmised kurtummade koolid avati Saaremaal ja Põlvas. Kurtummade õigusliku seisundi Eesti territooriumil määras kindlaks tsaaririigi ajal kehtinud seadusandlus. Selle järgi allusid kurtummad perekondlikule eestkostele kuni 20. eluaastani.⁷

1.2. Eesti Kurtummade Seltsi asutamine ja esimesed tegevusaastad

Kurtummade (praeguse kirjakeeles ja kõnepruugis kurtide) organiseeritud liikumise ajalugu Eestis ulatub esimese vabariigi aega. 19. sajandi lõpul oli meil küll mitmeid kurtummade koolitamise seltsi, kuid nendesse ei kuulunud kurdid ise. Nende seltside eesmärgiks oli kurtide koolide käimapanekuks ja käigus hoidmiseks raha hankimine. Pole kahtlust, et need seltsid juhtisid üldsuse tähelepanu kurtide probleemile kui sellisele üldse. Oma õiguste eest võitlemiseks ja olukorra parandamiseks püüdsid koolis haridust saanud kurdid Eestis organiseeruda. Seni oli ikka koos käidud perekonniti.

Eesti kurtummade seltsid erinesid tsaaririigi aegsetest kurtummade koolitamise seltsidest põhimõtteliselt juba selle poolest, et olid organiseeritud kurtide eneste poolt. Nende seltside ajalugu kõneleb kurtide kultuurielu elavdamisest ja olme parandamisest. Vaba aja organiseeritud sisustamine oli esimese Eesti Vabariigi ajal juhuslikku laadi. Seltsid kulutasid rohkesti energiat põhikirjaliste eesmärkide saavutamiseks, organiseerimistööks ja erakondlikeks jõukatsumisteks.

Eesti Kurtummade Seltsi (edaspidi EKS) asutamise idee kerkis üles kuna vastavad organisatsioonid olid lähemate naabrite – venelaste, lätlaste ja soomlaste juures juba olemas. Venemaal oli 1917. aastal loodud Ülevenemaaline Kurtide Liit, selle organisatsiooniga oli seotud ka 1921. aastal Venemaalt taas Eestisse elama asunud kurt maalikunstnik Andrei Jegorov. Siin leidis ta eest idee kurtummade seltsi loomiseks ja asus ideed energiliselt ellu viima.⁸

Ajalehe Vaba Maa 1922. aasta 10. märtsi numbris seisab: „Tallinnas Kurtummade Selts asumisel. Tuntud vene kunstniku Andrei Jegorovi (kurtumm), ettevõttel oli eila

⁶ Eglon 1871, lk 51.

⁷ Kotsar 1996, lk 12.

⁸ Kotsar 1996, lk 17.

Tallinnas koosolek, millest 40 kurtumma osavõtsid. Elavate mõtteavalduste järele, niipalju kui see kurtummadel võimalik, otsustati Tallinnas kurtummadetseltsi asutada, millel kultuuriharidusline eesmärk. Senini puudus niisugune selts Tallinnas. Selts kavatses raamatukogu asutada, spordi-organisatsiooni luua jne. Põhikirja väljatöötamiseks valiti 5-liikmel. komisjon...“ (vt joonis 1).⁹

tuse, damisels teist teid leiab ja terve aluse kõrvalda-
 met. mist tarvisiks loeb.

Tallinnas kurtummade selts asutamisel.

Tuntud vene kunstniku Andrei Jegorovi
 (kurtumma), ettevõttele oli eila Tallinnas koosolek,
 millest 40 kurtumma osavõtsid. Elavate mõtte-
 avalduste järele, niipalju kui see kurtummadel
 võimalik, otsustati Tallinnas kurtummadetseltsi
 asutada, millel kultuuriharidusline eesmärk. Sen-
 ni puudus niisugune selts Tallinnas. Selts ka-
 vatses raamatukogu asutada, spordi-organisatsioo-
 ni luua jne. Põhikirja väljatöötamiseks valiti
 5-liikmel. komisjon.

Kurtumma kunstnik Jegorov on Gestiinaal
 Raakla wallas sündinud. Peterburis hariduse
 omandanud. Tema meeskõdd on Tallinnas mit-
 metes kauplustes välja pandud.

Joonis 1. Artikkel ajalehest Vaba Maa 1922. aasta 10. märts Kurtummade Selts asutamisel (<http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s256649&nid=48765&frameset=1>).

Üks komisjoni liikmetest, Väandra Kurtummade Kooli 1892. aastal lõpetanud Karl Luht tegi mõnede asutajate nimel laiemale üldsusele teatavaks kurtide hulgas ammu oodatud sündmuse.

Meie, kurtummad oleme ammu tunnud põlevat igatsust oma seltsi järele, nagu sarnased teistes maades ju ammust ajast kurtummadel olemas. Kuid rasked ajad ja elutingimused on sundinud meid paremaid aegu ootama jääma. Nüüd on see meil võimalikuks saanud. Meie, kolm asutajat kurtumma, andsime 21. märtsil 1922.a. Eesti Kurtummade Seltsi põhikirja Tallinna-Haapsalu Rahukogule registreerimiseks, mille 21. mail registreeritult kätte saime. Sellega on Eesti Kurtummade Selts seaduslikult jõesse astunud. Meie otsekohene ülesanne on nüüd kokku tulla ja ühiselt läbi arutada igasuguseid küsimusi, mis

⁹ Tallinnas Kurtummade Selts asutamisel. (1922, 10. märts). –Vaba Maa.

*meil südamel on. Lähemal ajal teatatakse ajalehtedes koosoleku aeg ja koht, kuhu palun kõiki asjast huvitatud kurtummasid ilmuda!*¹⁰

Kõik Eesti Kurttummade Seltsi asutamise eeltööd tehti Tallinnas, kuigi seltsi asutamiseks vajalik raha oli kogutud ka Eesti teistest paikadest. Pole teada, et seltsi asutamise asjus oleks peetud mõni koosolek ka väljaspool Tallinna.

Põhikirja järgi oli Eesti Kurttummade Seltsi eesmärgiks „...Eesti kurtummade hariduslist ja kõlblist tasapinda tõsta ja kõigile kaasõnnetuile nende raskes ainelises seisukorras abi anda.“; eesmärgi saavutamiseks võis selts „asutada oma kodu, töökodasid, oma tööde saaduste müügikohti, abi andmise, haiguse ja matmise kassasid, avada raamatukogusid ja lugemistubasid, korraldada koosolekuid ja kõneõhtuid, spordiharjutusi, toime panna pidusid, näitusmüüke, ette võtta korjandusi ja avada osakondi tarvidust mööda Eesti Vabariigi piires.“¹¹

Esmakordselt räägiti spordist EKS juhatuse 7. mai 1923. aasta koosolekul ning otsustati osta seltsile ja seltsi arvel üks jalgpall. Samal koosolekul võeti EKS 1924. aasta eelarvesse „võimlemiste harjutuste“ finantseerimiseks 10 000 marka. Sama aasta 14. mai koosolekul arutati ka Ungari kurtummade pakkumist võtta tööle „jalgpalli trainöör“. Kahjuks ei olnud see aga antud hetkel rahaliste ressursside tõttu võimalik. Finantsilisest kitsikusest annab tunnistust ka EKS juhatuse 1924. aasta veebruari otsus pöörduda spordiseltsi Kalev juhatuse poole palvega võimaldada EKS liikmetele alandatud hindadega pääs liuväljale. Sellekohases taotluses kirjutati:

...kurtummade füüsiline arendamine, iseäranis hingamise orgaanide väljakujunemine puudulikum on kui kuuljatel ja et nad suures enamuses käsitöölised on, kellel päevad läbi kitsastes töötubades tuleb viibida, vajavad nad oma organismi kosutamiseks ja tervise hoidmiseks võimalikult palju värsket õhku. Selleks oleks talvisel ajal uisutee neile väga hea...Kurtummade rasket seisukorda arvesse võttes palub EKS juhatuse Spordi Selts Kalevi juhatust võimaldada EKS liikmekaarde ettenäitamisel alandatud hinnaga teie uisuteele pääseda...¹²

Igatahes juba 4. märtsil 1924. aastal oli EKS juhatusel põhjust rõõmustada 10 „vaba läbikäigu piletite eest“.

¹⁰ Luht, K. (1922, 8. juuni). Teadaanne Eesti Kurttummadele. -*Vaba Maa*, lk 6.

¹¹ EKS. (1922). – Eesti Riigiarhiiv (edaspidi ERA), f.1820, nim.1, s.1, l.1.

¹² EKS. (1922). – ERA, f.1820, nim.1, s.5, l. 25-27.

Naiste ja meeste spordigrupid moodustati 1924. aasta sügisel ning leiti ka spordiõpetaja hr Rosenberg, kes 17 meesterahvale ja 10 naisterahvale üks kord nädalas õpetust andis. Tänu hr Rosenbergil avanes kurtidel võimalus tasuta kasutada suveperioodil Kalevi ja I Reaalkooli palliplatse.¹³

EKS erakorralisel peakoosolekul 1925. aasta 27. septembril vaieldi tuliselt spordi harrastamise teemadel. Üks osapool oli arvamusel, et võimlemistunde võiks korraldada ainult meestele ning et naistele võiks pigem korraldada „mingisugused näputöö kursused“. Teine osapool aga vaidles sellele siiski vastu ja arvas, et võimlemise tunnid peaksid alles jääma kõigile. Peakoosolek otsustas jääda „selles asjas äraootavale seisukohale“. Küll aga võeti teatavaks maleringi kodukord ja lubati ringil tegevust alustada.¹⁴

Esimestel aastatel peale asutamist kulus seltsis suur hulk aega ja energiat võimuvõitlusele. Lugeses 1927. aasta koosolekute protokolle, jääb mulje nagu oleks sisuline tegevus täiesti unustatud. Kuid siiski mainitakse ajakirjanduse kaudu üldsusele, et kurtummade hulgas on ka haritud inimesi, kes tegelevad maalimisega (A. Jegorov) ning samuti on üldsusele tuntud kergkaalu tõstja Voldemar Noormägi Narvast, kes ka on kurtumm. Ka leidub kurtummade hulgas häid maletajaid – Alfons Pachel.¹⁵

Kuna tänu majanduskriisile valitses ka kurtummade hulgas suur tööpuudus, siis 13. mail 1928. aastal kokku kutsutud EKS erakorralisel peakoosolekul kinnitati otsus rajada tsemenditehas Liiva-Betoon. Tehas pidi andma tööd kurtidele ja kapitali Eesti Kurtummade Seltsile. Samal koosolekul võeti vastu ka pöördumine Tallinna linnavalitsuse poole, kus esitati soov krundi päriseks ostmiseks. Sinna kavatseti rajada spordiväljak ja vanadekodu. Samas taotleti luba EKS liikmetele oma seltsimaja lähedusest asuvast Ülemiste järvest käsiõngega kalade õngitsemiseks. Omaltpoolt lubati vett mitte saastata ja järvevahtidel abiks olla.¹⁶

Ajad olid aga heitlikud, seoses üldise majandusliku madalseisuga oli ka Eesti Kurtummade Seltsi töö raskendatud ning sisepinged muudkui paisusid. Teravad vastuolud vähendasid seltsi liikmeskonda ja panid aastateks kiratsema seltsi elu. Juba

¹³ Kotsar, J ja K. (1997). *Eesti kurtide elu ajaraamat*. 2. osa. Tallinn: AS Ühiselu, lk 107-108.

¹⁴ Kotsar 1997, lk 109.

¹⁵ Kotsar 1996, lk 25.

¹⁶ Kalm, E; Mesilane, A. EKS. (1928) *Tallinna Linnavalitsusele*. – ERA, f.1820, nim.1, s.2, l. 153.

aastaid ei olnud korraldatud näitemänge, spordi asjus oldi seisukohal, et noored, kes soovivad sportida, võiks mõne kuuljate spordiseltsiga ühineda.¹⁷

1.3. Seltside tegevusest mujal Eestis

Pärnu Eesti Kurttummade Selts loodi aastal 1925. Võrreldes Tallinnaga arenes Pärnu EKS Vaata elu rahulikult, rohkem oli tähelepanu pööratud vaba aja veetmise eri vormidele. Heal järjel oli kurtide isetegevus. Pärnu spordiselts Tervis andis kurtidele oma ruume kasutada igal pühapäeval. Selts plaanis organiseerida spordiüritusi, näitusmüüke, mängude õhtuid. Seltsi esimest aastapäeva tähistati 6. veebruaril 1926. aastal. Selle auks toodi lavale L. Talimaa seatud näidend „Imearst“. Aastatega suurenes Pärnu seltsi liikmete arv, kasvas ka seltsi varandus. Korraldati isegi avalikke pidusid, laupäeviti ja pühapäeviti oli seltsi ruumes avatud puhvet, tihti organiseeriti kontserte, pidusid, maskiballe. 1928. aastal pandi alus raamatukogule. 1930. aastal suvistepühade ajal pidas selts oma viieaastast sünnipäeva. Kohal oli umbes 150 osalejat Eestimaa teistest linnadest ja Läti kurttummade seltsidest.¹⁸

Narva Kurttummade Selts Valgus asutati 21. märtsil 1932. aastal.¹⁹ Üks seltsi eesmärke oli asutada suvekodu Narva-Jõesuusse, mida saaksid kasutada kurdid tervest Eestist. Puhkekodu avamise küsimus oli kerkinud päevakorda vajadusest korraldada ühiskodu suvisteks puhkusteks ja koosviibimisteks., samuti ka tervislike ja kehakultuuri nõuete rahuldamiseks väikese tasu eest.²⁰

Kuna seltse asutati veel mitmel pool Eestis sh Saaremaal ja Tartus, siis hakkas üha enam poolehoidu võitma ülemaalse kurttummade liidu loomise idee, mis ühendaks vabariigi kõikides regioonides loodud kurttummade koondisi. Esimene üle-eestimaaline kurttummade kongress kutsutigi kokku 1933. aastal (vt joonis 2).²¹

¹⁷ EKS. (1931). *EKS peakoosoleku protokoll*. – ERA, f.1820, nim.1, s.11, l. 55-57.

¹⁸ Kotsar 1996, lk 121-176.

¹⁹ A.S. (1934, 20. det). Eesti Kurttummade Selts Narvas. – *Kurttummade Sõber*, lk 11.

²⁰ Narva Teated. (1935, 9. apr). – *Kurttummade Sõber*, lk 35.

²¹ Eesti Kurttummade Selts. (1933). *EKS korralise peakoosoleku protokoll*. – ERA, f.1820, nim.1, s.7, l. 60-65.

Joonis 2. Esimene üle-eestimaaline kurtumaade kongress Tallinnas Lai t. 43, 24.-25. juunil 1933. a. (Foto: <http://www.parnu-kurdid.ee/index.php?id=12>).

Kongressil arutati ka aktiivselt spordi ja vaba aja veetmisega seotud küsimusi. Tallinna seltsi esindaja hr Tomsoni arvates polnud „kurtummade sport aja kõrgusel, suurem osa ei pea kahjuks spordist lugu“. Ta selgitas, et „sport on elu ja vaimu karastajaks ja niisama tarvilik igale kurtummale...“²² Tartu esindaja hr Poogen kõneldes teemal „Terves kehas terve vaim“, rõhutas eriti spordi tähtsust jõu, osavuse ja julguse arendamisel, vaimu ja keha tervendamisel.

*Panen südamele, et meie kurtummad ei tohiks mitte spordile, kui tühjale ajaviitele käega lüüa, vaid meeles pidama spordi tähtsust elus, sest ka meie hulgas peab olema tugevaid nii vaimselt kui kehaliselt, kes aitaksid kõigiti kurtummade elu nende ideaalsihtidele lähemale viia. Tervet keha ja vaimu võib omada spordi abil. Kurtummad enda arendamisel ärgu lasku sporti hooletusse jääda, vaid püüdku end arendada sportimisega asjatundlikul juhtimisel.*²³

Tartu esindaja hr Mitnits kõneles kurtummade elust ning juhtis tähelepanu sellele, et noored on enamikus karsklased, peavad lugu spordist, käivad sageli harjutamas. Rääkis veel murdmaajooksu võistlustest, mis kurtummadele korraldatud ning kavandatavatest spordivõistlustest.²⁴

²² Kotsar 1996, lk 130.

²³ Kotsar 1996, lk 133.

²⁴ Kotsar 1996, lk 134.

1.4. Tallinna Kurtide Seltsi Spordiringi ja Maleringi loomine

Kolmekümnendate aastate keskel kurtummade spordielu siiski märgatavalt elavnes. Kui 1935. aasta 2. ja 3. veebruaril peeti Eestis üleriigilised talispordi pidustused, siis võtsid nendest osa ka kurtummad sportlased. 1935. aasta veebruaris toimusid Tallinna Seltsis ka kurtide omavahelised ping-pongi võistlused. Tallinna Kurtummade Seltsis korraldati üha hoogsamalt koroonavõistlusi, käimas oli ka male ja kabe segaturniir.²⁵

Tartu Kalevi korraldatud poksikursused noortele lõppesid 1935. aastal, 8. veebruaril. 62 osavõtja seas oli kuus kurtumma. Kurtummad olid „nii innukalt boksi õppimas, et mõni mitu aega sinise silmaga ringi käinud.“ Kursused lõppesid võistlustega ning kõik võistlustes osalenud kurtummad tulid auhinnalistele kohtadele.²⁶

Ajakirjas Kurtummade Sõber 1935. aasta maikuu numbris jagati kurtummade spordiorganisatsioonidele soovitusi spordi harrastamise parandamiseks. Kirjutati, et iga spordiorganisatsioon peaks igal kurtummal võimaldama end kehaliselt arendada ja võistluses oma jõudu teistega proovida. Peeti soovitavaks, et spordiharu kurtummale sobiks ja meeldiks ning tema võimetele vastaks. Kõige sobivamaks peeti kergejõustikku, eriti suvel harrastamiseks. Samuti arvati, et võiks kurtummadele rohkem võistlusi korraldada, et tulemusi tõsta. Ka talvel ei tohiks sporti unustada.²⁷

Kurtide kergejõustiku esivõistlused peeti 1935. aasta 1. septembril Tartus. Osavõtjate arv oli 13. Võisteldi 100m jooksus, 400m jooksus, kuulitõukes, kettaheites, kaugushüppes ja kõrgushüppes.²⁸ Ka 1936. aastal peeti mitmeid kurtummade vahelisi kergejõustiku, poksi, pingpongi- ja koroonavõistlusi.²⁹

Kurtummade Seltsi spordiringi asutamise koosolek viidi läbi Tallinna seltsi ruumides 1. novembril 1936. aastal algusega kell 19.00. Osavõtjaid oli 17. Valiti juhatus, kelle ülesandeks oli koostada spordiringi kodukord ning määrata liikmemaks. Juba olemasolevad „spordi abinõud“ anti spordiringile tarvitada. Spordiringi ülesandeks oli

²⁵ Kotsar 1997, lk 114.

²⁶ Sport. (1935, 20.märts). –*Kurtummade Sõber*, lk 46.

²⁷ A.J. (1935, 28. mai). Olgu harrastatud sport! –*Kurtummade Sõber*, lk 82.

²⁸ Kotsar 1997, lk 115.

²⁹ Kotsar 1996, lk 121.

sporditegevuse edasiviimine.³⁰ Tallinna Kurttummade Seltsi eestvedamisel korraldatigi kõigepealt Balti jalgpalliturniir Narvas ja Läti-Eesti boksimaavõistlused Tallinnas.³¹

Spordiringi juhatus avaldas 1937. aasta lõpul kirjalikult tänu ka mitmetele asutustele ja ajalehtede toimetustele osutatud abi eest: Õlletehas Sakule ringi tegevuse esimeseks aastapäevaks annetatud kahe kasti õlle Sangar ja limonaadi eest, Spordilehe ning Eesti Noorus toimetusele aasta läbi tasuta lehe saatmise eest.³²

Nagu juba eelnevalt mainitud, anti maleringi tegutsemiseks luba 24. veebruaril 1927. aasta EKS peakoosolekul. Eesti Kurttummade Seltsi Maleringi asutamise koosolek ise toimus 9. märtsil 1927. aastal.³³ Ringi juhatajaks valiti Alfons Pachel.³⁴ Maleringi esimene omavaheline turniir peeti ajavahemikul 19.03.-26.03.1927. aastal. Turniirist võttis osa 13 mängijat ja võitjaks oli A. Pachel.³⁵ Et Tallinna kurttummad hulgaliselt maletasid, seda näitab kasvõi maleringi kasutada olnud mängukomplektide hulk. Tallinna Kurttummade Seltsi 1937. aasta vallasvara nimestikus on ära toodud kümme vineerist malelauda, kolm malemängu ja viis kabekomplekti.³⁶

Järgnevatel aastatel muretses Spordiring juurde muudki varustust. Näiteks said omale ühesuguse dressi jalgpallivõistkonna liikmed, samuti muretseti neile vastavad jalanõud ning tänu korraldatud loteriile avanes võimalus ka jalgpallimeeskonnale sukad osta.³⁷

³⁰ Eesti Kurttummade Seltsi Spordiring. (1936). *Koosoleku protokoll nr 1*. – ERA, f.1820, nim.1, s.44, l. 1.

³¹ Kotsar 1997, lk 129-133.

³² Kotsar 1997, lk 134.

³³ EKS Malering. (1927). Maleringi asutamise koosoleku protokoll. -ERA, f.1820, nim.1, s.45, l. 2.

³⁴ Alfons Pachel – üle Eesti kõige tugevam maletaja kurttummade seas.

³⁵ EKS Malering. (1927). *Avavõistluse protokoll*. -ERA, f.1820, nim.1, s.45, l. 5.

³⁶ Kotsar 1997, lk 126.

³⁷ Kotsar 1997, lk 145-149.

2. EESTI KURTTUMMADE KESKUS 1945-1962

2.1. Eesti Kurttummade Keskuse asutamine

Kui 1945. aastal hakati taaskorraldama kurtide organiseeritud tegevust Eestis, siis kirjalikult fikseeritud materjalidest jääb loomulikult mulje nagu oleks alustatud nullist ja kogu liikumine saanud võimalikuks ainult tänu nõukogude korra kehtestamisele. Pärnu osakonnas oli peale sõda lihtne tööd jätkata, kuna oli suudetud säilitada kogu dokumentatsioon. Esimeseks 1944. aasta sügisel Pärnus lahendamist vajavaks probleemiks oli Pärnu kurttummadel kutseala omandamine ehk „ametiõppimine“. Uuriti võimalust oma õppe-tootmistöökoja (ÕTT) asutamiseks.³⁸ Õppe-tootmistöökodade (hiljem õppe-tootmisettevõtted) loomine osutus hiljem spordi seisukohalt oluliseks, kuna ettevõtte finantseeris kogu spordi- ja kultuuritegevust. 1945. aastal loodi Pärnus juba esimene sõjajärgne 10-liikmeline kehakultuurikollektiiv. Ning juba sama aasta novembris kasutasid kehakultuurlased treeninguteks linna võimlat.³⁹

Eesti Kurttummade Keskuse (EKK) organiseerimise töö jätkus juba hoopis teiste seltsimeeste eestvedamisel. Tallinnas, Tartus, Viljandis, Pärnus ja Saaremaal moodustati kohalikud osakonnad ja nende poolt valitud delegaatide osavõtul viidi läbi Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi (ENSV) Kurttummade I Vabariiklik Kongress.⁴⁰

Eesti NSV Kurttummade Keskuse I Kongressi üldorganiseerijaks oli Sotsiaalkindlustuse Rahvakomissariaadi (SKRK) Isamaasõja invaliidide heaolu inspektor R. Engmaa, kes 1945. aasta jaanuarikuus asus Linnades organiseerima Kurttummade Keskuse osakondi.⁴¹

Tallinnas 22.-23. aprillil 1945. aastal peetud kongressil rõhutasid mitmed sõnavõtjad EKK ja tema osakondade eelseisvaid perspektiivseid ülesandeid. Kurttummade ettevalmistamine tööks, nende poliitiliste ja üldhariduslike teadmiste täiendamisele,

³⁸ Kotsar, J ja K. (1998). *Eesti kurtide elu ajaraamat*. 3.osa. Tallinn: AS Ühiselu, lk 18.

³⁹ Kotsar 1998, lk 82, 87.

⁴⁰ EKK. (1945). *ENSV Kurttummade I Vabariikliku Kongressi protokoll*. -ERA, f.r-2038, nim.1, s.154, l. 1.

⁴¹ Kotsar 1998, lk 26.

nende elu parandamisele, kurtide laste kirjaoskamatus 100%-lisele likvideerimisele, kurtide täielikule tööhõive saavutamisele kaasaaitamine pandi loodava Kurttummade Keskuse ülesandeks. Peeti oluliseks, et kurtidel oleks oma maja, töökojad, toiduainetega varustamise osakond ja lugemis-õppetuba.⁴²

Aktiivse tegevsporlasena püstitas EKK Tartu osakonna esindaja Mihkel Migasto kongressi ette kurtide kehalise kasvatus ülesanded. Ta soovitas, et iga Keskuse osakond looks kehakultuurilise kollektiivi kohaliku ametiühingulise kehakultuuri ühingu juurde. Samuti tegi Migasto ettepaneku palgata endi seast spordiinspektor, kes edutaks kurtummi sportlasi ja ergutaks neid võistlusele. Kurttummade spordikooli rajamine jäeti „pärasiseks küsimuseks“. Ka Tartu esindaja Endel Unt võttis sõna spordiga seotud teemadel:

...Et meie kurtummadele lubataks koolis sportida, selleks peaks ehitama vastavaid võimlaid ja supelbasseinid, mis oleks õpilastele väga tarvilikud...Täiskasvanud kurtummade eluvabadust on seni piiratud. Ei ole lubatud sõidukite, nagu era ja spordi alal mootorratta, auto ja traktori juhtimist.⁴³

Siinkohal tuleks rõhutada asjaolu, et aega läks veel pea 30 aastat enne, kui autojuhilubade taotlemine kurtidele võimalikuks osutus.

Loomulikult oli sõjajärgsetel aastatel hulgaliselt palju pakilisemaid probleeme ja seda terves ühiskonnas – esmajärjekorras vajasis lahendamist elementaarseimad töö- ja olmemured. Seega on aastate 1945-1948 spordi- ja kultuuritegevuse kohta säilinud üsna vähe kirjalikke fikseeritud materjale. Järgnevalt on ära toodud mõned üksikud olulisemad sporditegevust kajastavad andmed, mis puudutavad antud perioodi.

Kirjalikult fikseeritud suunis osakondade esimeestele 24. oktoobril 1945. aastal nägi ette arendada kõigi kurtummade seas malet ja kabet.⁴⁴ 1945. aasta septembris alustaski Tallinna Kurttummade Keskuse juures tegevust uuesti malering.⁴⁵ Kirjeldamaks kurtide ja pimedate vahelisi jõukatsumisi males on huvitavaks allikaks artikkel pimedate

⁴² EKK. (1945). *ENSV Kurttummade I Vabariikliku Kongressi resolutsioon*. EKL Pärnumaa Kurtide Ühing.

⁴³ EKK. (1945). *ENSV Kurttummade I Vabariikliku Kongressi resolutsioon*. EKL Pärnumaa Kurtide Ühing.

⁴⁴ EKK Keskjuhatus. (1945). *EKK juhised kultuurmassilise töö läbiviimiseks*. -ERA, f.r-2038, nim.1, s.3, l. 32-33.

⁴⁵ Kotsar 1998, lk 100.

ajalehest *Valguse Kaja*⁴⁶. Artiklis kirjutati, et juba ammu plaanisid vastastikku jõukatsumist kurtide esindajal A. Pachel ja pimedate maleringi esindaja R. Tilk. 1946. aasta algul saavutati vastastikku kokkulepe neljaks üheringiliseks sõpruskohtumiseks neljal laual. Pöörduti linna maleklubi poole palvega kohtunike saamiseks. Kui kohtunikud August Raudvere ja Kaljus Pettai said teada, et tegemist on kahe erineva puudega, kartsid nad liigseid psühhotraumasid ning keeldusid esialgu kohtunikenä tegutsemast. Nad palusid korraldajatel taotleda arstidelt luba nende võistluste läbiviimiseks. Mõlema poole esindajad selgitasid, et mingisuguseid pingelisi olukordi ei teki, mis võiksid kaasa tuua ebameeldivusi. Lõpuks andsid kohtunikud oma nõusoleku võistlustel osalemiseks. A. Pachel soovis, et võistlused toimuksid artell⁴⁷ Põhjas. Kohtunikel tekkisid ikkagi omapoolsed soovid. Nad palusid, et mängupaik oleks pealtvaatajatest eraldatud nööriidiga ja korraldajad kannaksid käevarrel punast linti. Nende taotlus rahuldati.

Kultuuri- ja sporditegevus ei tahtnud algusaastatel üldse jalgu alla saada, ehk olid siin põhjuseks ranged ettekirjutused poliitloengute arvu ja taidlusringide repertuaari kohta. Nii revideeris 1946. aasta aprillikuus SKRK Invaliidide Töölesuunamise ja Heaolu Valitsuse inspektor Eesti Kurtummade Keskuse tööd, mille käigus heideti osakondade juhatustele ette, et osakondade esimehed jätaivad pidevalt oma tööplaanidesse panemata konkreetseid „kultuurmassilise töö“ üritusi.⁴⁸ 1946. aasta augustis võttis EKK Keskjuhatuse koosolek vastu järgmise otsuse: arendada sporti ja jätkata osakondadevahelisi malevõistlusi.⁴⁹ Osakondade juhatajale tehti ettekirjutus⁵⁰, milles oldi muuhulgas kohustatud arendama male ja kabe mängu igas osakonnas ning eraldama paremad maletajad osakonnavahelisteks malevõistlusteks, kelle seast võiks pärast välja eraldada ka teiste liiduvabariikide vahelisteks võistlusteks maletajad.

Sotsiaalkindlustuse ministeeriumi ettepanekul hakati looma spordikollektiive iga osakonna juures. Aastatega suurenes siiski ringidest ja organiseeritud vaba tegevusest osavõtt ning paranes ka tase. 1948. aasta aruannetest võib välja lugeda, et kõik osakonnad olid hakanud korraldama loenguid ja vestlusi poliithariduslikes küsimustes.

⁴⁶ Raigna, A. (2005, juuni). Meenutusi Robert Tilgast tema 90. sünnipäeval – *Valguse Kaja*, lk 12-14.

⁴⁷ artell – vabatahtliku ühinemise alusel moodustatud töötajate koondis, mis tegutseb põhikirja järgi liikmete ühisvastutusel. NSV Liidus oli artell sotsialistliku kollektiivmajandi põhivorm. *ENE* 1. kd. Tallinn: Valgus (1985), lk 314.

⁴⁸ Kotsar 1998, lk 46.

⁴⁹ Kotsar 1998, lk 53.

⁵⁰ EKK. (1947). *EKK kiri osakondade juhtajatele*. -ERA, f.r-2038, nim.1, s.3, l.59.

Oli välja antud seinalehti, korraldatud võistlusi males, kabes, ping-pongis, oli loodud ja alustanud tegevust näiteringid ja rahvatantsurühmad.⁵¹

Pärnu kurtidele korraldati võimlemistunde neli korda kuus, korraldati katsetreeninguid tõstmises ja maadluses, samuti käidi suusamatkal. Uudse üritusena võib nimetada 1947. aasta detsembrikuus Pärnus korraldatud „Sõprus male mats“ Endla teatri malemeeskonnaga kuuel laual.⁵²

Ka Tartus elavnes 1946. aastal kultuurmassiline tegevus: korraldati kino ühiskülastus, muretseti male, kabe ja koroon. Toimusid võrkpalli ja teatejooksu võistlused.⁵³

Viljandis kavandati samuti spordi-, kehakultuuri- ja näiteringide loomist, „poliitkultuurilise“ töö jätkamist, male-, koroon- ja kabemängu harrastamist. Otsustati korraldada EKK Viljandi Osakonna liikmetele sportlikke mänge (koroon, kabe) ja tantsuõhtuid, 1-2 korda kuus kinoseansside külastamist ja vestlusõhtuid kord nädalas.⁵⁴

EKK Keskjuhatuse 20. juuni 1947. aasta koosolekul räägiti, et EKK algatusel oli sama aasta nelja kuu jooksul organiseeritud malevõistlusi Tallinna pimedatega, samuti Riia ja Leningradi kurttumadega. Kõigis võistlustes olid edukad olnud Tallinna kurdid maletajad eesotsas Tallinna osakonna liikme ja parima maletaja Kaldega. Oktoobris toimus ka Tallinna ja Moskva vaheline maleturniir, mille võitis Moskva.⁵⁵

Sama aasta lõpul korraldatud EKK Keskjuhatuse koosolekul võeti vastu otsus luua igas osakonnas kurttumadest osakonna liikmetest kindlad spordigrupid, mis kohapeal pidevalt harjutaksid ja võtaksid osa nii osakondadevahelistest kui ka üleliidulistest võistlustest. Juba 1948. aasta jaanuaris anti uued konkreetsed korraldused ja suunised sporditegevuse korraldamiseks. EKK uus esimees A. Jätmar sõnas:

Isetegevus, kehakultuur ja sport on olnud meie osakondades väga madalal tasemel, kui võrrelda teiste vabariikide kurttumade tasemega, mis meile kiitvat hinnangut ei anna. Ka seda saame likvideerida, kui asume juba varakult ette valmistama isetegevuse, kehakultuuri ja sportlike võistluste läbiviimisekssportlike võistluste läbiviimiseks osakondade vahel, eriti aga teiste liiduvabariikide kurttumade osakondade vahel, tulevad moodustamisele

⁵¹ Kotsar 1998, lk 62.

⁵² EKK. (1947). *EKK Tartu osakonna aruanne*. -ERA, f.r-2038, nim.1, s.10, l.216.

⁵³ Kotsar 1998, lk 114-115.

⁵⁴ Kotsar 1998, lk 134.

⁵⁵ Kotsar 1998, lk 65, 75.

*esindusvõistkonnad, milliste moodustamiseks korraldatakse valik-võistlused males ja võrkpallis, millise kokkukutsumist teatatakse hiljem...*⁵⁶

Samuti tehti ettepanek kehakultuuri ja spordi kalendri koostamiseks, mis aitaks tunduvalt sportliku tegevuse parandamisel kaasa.⁵⁷

ENSV Kurttummade II Kongress toimus 1948. aasta 17. aprillil, mis võttis vastu resolutsiooni, mille 13. punkt nägi ette: Ära kasutada kõik võimalused kehakultuuri- ja spordikollektiivide edukaks tegevuseks, korraldada perioodilisi spordivõistlusi EKK osakondade ja teiste NSVL kurttummade organisatsioonidega.⁵⁸ EKK kõik osakonnad olid kohustatud seda korraldust tõsiselt ja energiliselt võtma ja kõik abinõud rakendama selliste ürituste läbiviimiseks.

Pikem ülevaade sporditegevusest on fikseeritud EKK Keskjuhatuse koosolekul 1948. aasta oktoobris. Tolleaegne EKK esimees hr Jätmar oli rahul kurttummade kehakultuuri- ja spordialase tegevusega. Ta kiitis, et osakonnad on 100% osa võtnud EKK sportlikus kalendris ette nähtud üritustest. Kuid märkis samas, et mitmel korral olid võistkonnad end puudulikult ette valmistanud. Ettekandja nurises veel spordirõivastuse ja –varustuse üle:

*Nüüd, kus suveperiood on lõppemas ja välised treeningud katkestatud, hakkab mõni osakond omale alles sportlikku varustust soetama, nagu ketast, oda, kuuli. Sellist varustust tuleb muretseda treeningu hooajal või alguseks. Ka spordiriietus jätab soovida. Võib tähele panna, et võistkonna esinemisel on iga võistkonna liige oma kombineeritud tressis ja palja jalu. Isegi jooksurajale ilmutakse palja jalu. Kas siis vastavaid jalanõusid on võimatu muretseda? Osakonna juhatusel tuleb igati kaasa aidata, et võistkonna liikmed oleks ühtlaselt riidetatud ja spetsiaalselt jalanõudega varustatud.*⁵⁹

Üleliiduline Ametiühingute Kesknõukogu (ÜAÜKN) osakonnale esitati 1948. aasta oktoobris statistilised andmed, milles spordi ja kehakultuuri kohta seisis järgnevalt:

- Spordikollektiivid asuvad kõikide osakondade ja allosakondade juures, kus on osakonna klubiruumid.
- Treeningtundideks kasutatakse staadione ja võrkpalliplatse.

⁵⁶ Kotsar 1998, lk 78.

⁵⁷ Kotsar 1998, lk 79.

⁵⁸ EKK. (1948). *ENSV Kurttummade II Vabariikliku Kongressi resolutsioon*. -ERA, f.r-2038, nim.1, s.98, l 6.

⁵⁹ EKK. (1948). *EKK kiri osakondade juhtajatele*. -ERA, f.r-2038, nim.1, s.3, l.67-68.

- Osakondades harrastatakse kergerjõustikku (47 osavõtjat), võrkpalli (52), lauatennist (28), kabet, koroonat (20). Maleringe on 4 (osavõtjaid 44).
- 1948. aastal on korraldatud osakondadevahelisi võrkpallivõistlusi 2 korda ja kergerjõustikus 1 kord.
- Osakonnas on omavahelisi võistlusi olnud lauatennistes, males, kabes, koroonas.⁶⁰

Jätkus EKK II Kongressi otsuste realiseerimine. Kehakultuuri ja spordi alal koostati osakondadele sportlike ürituste kalender, kus pearõhk oli asetatud kergerjõustiku võistluste ja sportlike mängude korraldamisele EKK auhindadele. Edukaimaks osutus Tallinna osakond. Peeti ka malevõistlusi Leningradi ja Moskvaga. Korraldati ekskursioone Pärnusse, Tartusse, Porkunisse ja Viljandisse (seoses osakondadevaheliste spordivõistlustega) ning tutvuti ka kohapealsete vaatamisväärsustega.⁶¹ Muretseti juurde spordivarustust. Nõuti, et kui avalikest võistlustest osa võetakse, peab võistkond ühtlaselt spordidressis olema.⁶² Muuhulgas avaldati ka arvamust, et rohkem peaks spordiüritustele kaasa tõmbama naisi.⁶³

2.2. Sporditegevus 1950-ndatel aastatel

Kurtide kultuurilise ja poliitilise teenindamise parandamine jätkus, kuid 50-ndate aastate alguse dokumentidest võib järeldada, et sporditegevus põrkus mitmetele majanduslikele raskustele. Samuti takistas ühiskondlikku tegevust ruumipuudus. Kuigi 5. märtsil 1952. aastal lubati Tallinnas uus klubi ehitada⁶⁴, jäi see esialgu vaid kurtide unistuseks.

EKK IV kongress toimus 1951. aastal, mille tulemusena valiti EKK uueks presiidiumi esimeheks Mihkel Migasto, kes oli ka aktiivne tegevsporlane. Kogu 1951. aasta sporditegevuse kohta saab ülevaatliku pildi EKK presiidiumi esimehe Migasto koostatud EKK 1951. aasta tegevuse aruandest, kus sporditegevuse kohta on öeldud järgmist:

⁶⁰ EKK. (1948). *EKK aruanne Üleliidulise AÜKN Kurttummade osakonnale*. -ERA, f.r-2038, nim.1, s 29, l. 222.

⁶¹ Kotsar 1998, lk 168.

⁶² Kotsar 1998, lk 175.

⁶³ Kotsar 1998, lk 192.

⁶⁴ EKK. (1952). *EKK 1952.a.tegevuse aruanne*. -ERA, f.r-2038, nim.1, s.77, l. 50-51.

Osakondade ja ÕTT juure on asutatud kehakultuurikollektiivid alluvusega VSÜ Kalevi Nõukogule. Sportlikke üritusi on palju läbi viidud. Häid tulemusi on näidanud Tallinna osakond, kes on saavutanud alati esikohti. Saavutustega ei tohi rahulduda. Kergejõustiku tulemusi tuleb parandada, tuleb rohkem treenerida. Ka poliittööd tuleb rohkem teha sportlaste seas. Kehakultuuri kollektiivi juhatused peavad tegema tööplaanid aastate ja kvartalite peale.⁶⁵

Vastavalt IV kongressi ettekirjutustele jätkati osakondades kehakultuurikollektiivide töö parandamist. Ning hoolimata mitmetest majanduslikest raskustest oli sporditegevus 1950-ndatel aastatel siiski üsna aktiivne. Seda võib järeldada arvukatest säilinud võistlusprotokollidest. Nii mõnedki uued kurtide sporditraditsioonid said alguse just sel perioodil. Nimelt hakati igal aastal korraldama vabariiklikke suvispartakiaade, talispartakiaade, murdmaajooksuvõistlusi, osakondadevahelisi kergejõustiku matškohtumisi. Jätkati ka male, kabe, koroon ja lauatenise harrastamist. 50-ndate aastate teisel poolel hakkasid kurtummad õppima korvpalli. Vabariiklike võistluste jaoks telliti rändkarikad, mis läksid spordivõistluse võitnud EKK osakonnale.

Esimene EKK osakondade vaheline jooksukross viidi läbi 29. aprillil 1950. aastal. Võistlus toimus Porkuni Kurttummade kooli juures. Osavõtjaid oli 29. Ületati järgusportlase normatiivid.⁶⁶ 1952.aasta veebruaris toimusid esimesed vabariiklikud kurtummade suusavõistlused, mille eesmärgiks oli populariseerida ja arendada suusatamist laiades kurtummade hulkades, ette valmistada VTK märgikandjad⁶⁷ ja valmistada ette järgusportlasi ning tõsta suusatajate üldist spordimeisterlikkust.⁶⁸ Suvespartakiaadide ülesandeks oli aidata kaasa kurtummade hõlmamiseks süstemaatilisele kehakultuuri ja spordi harrastamisele, tugevdada kehakultuuri tööd EKK osakondades ning tõsta kurtummade sportlikku kvalifikatsiooni.⁶⁹

Üks tore traditsioon on pärit ka 1955. aastast, nimelt hakati korraldama vabariiklikke kokkutulekuid (esialgselt kutsuti neid „kokkulendudeks“). Algselt olid need küll teistsuguse sisuga (näiteks peeti kokkutuleku raames ilmtingimata mõni poliitloeng),

⁶⁵ EKK. (1951). *EKK 1951.a. tegevuse aruanne*. -ERA, f.r-2038, nim.1, s.57, l.3.

⁶⁶ EKK. (1950). *Ühingu spordivõistluste protokollid ja edetabelid*. -ERA, f.r-2038, nim.1, s.34, l. 17.

⁶⁷ VTK - Valmis Tööks ja NSV Liidu kaitseks. Üleliiduline kehakultuurikompleks, nõuk. kehalise kasvatuse süsteemiprogrammiline ja normatiivne alus. Hõlmab isiklikku hügieeni, tsiviilkaitse ja hommikuvõimlemise alaseid nõudeid ning mitmesuguseid sportlikke harjutusi (jooks, hüpped, heited, tõuked, suusatamine, ujumine, jõuharjutused jm). ENE 8. kd. Tallinn: Valgus (1976), lk 295.

⁶⁸ EKK. (1952). *1952.a. Vabariikliku suusatamise esivõistluste juhend*. -ERA, f.r-2038, nim.1, s.84, l. 2.

⁶⁹ EKK. (1952). *1952.a. Vabariikliku suusatamise esivõistluste juhend*. -ERA, f.r-2038, nim.1, s.85, l. 38.

hiljem aga kujunesid kurtide hulgas populaarseimateks suvisteks ettevõtmisteks.⁷⁰ Näiteks võttis 1958. aasta kokkulennust Porkunis osa 350 kurtumma.⁷¹

Üheks huvitavaks ja oluliseks ürituseks olid kurtidele korraldatud matkajate kokkutulekud ja matkaspordi võistlused. Hakati korraldama nii talviseid suusamatku kui ka suviseid jalgsimatku. Suusamatkade eestvedajaks oli M. Migasto, tolleaegne EKK presiidiumi esimees.⁷² Matkaspordi võistluste juhend nägi ette erinevaid matkatehnika võistlusi, nagu näiteks telgi püstitamine, lõkke tegemine, looduslike ja tehnikakonstruktsioonide ületamine ja esmaabi osutamine (vt joonis 3). Üldjuhul oli matkajate kokkutulekuga seotud isetegevuskonkurss, mille tulemused läksid matkasektsiooni arvestusse. Paremad matkajad said rinda NSVL Turisti märgi.⁷³

Joonis 3. Matkatehnika võistlused kurtide matkajate kokkutulekul. Daatum teadmata (Foto: A. ja L. Maidla erakogu).

⁷⁰ Maidla, Ants. (2007). EKÜ presiidiumi esimees aastatel 1976-1993. E.-P. Aava 22.apr. [Autori üleskirjutus].

⁷¹ EKK (1958). *Porkunis 24.-25.mai toimunud kokkulend*. -ERA, f.r-2038, nim.1, s.173, l. 2.

⁷² Intervjuu Ants Maidlaga.

⁷³ EKÜ. (1963). *Kurtide Ühingu matkajate vabariikliku kokkutuleku-õppelaagri materjalid*. -ERA, f.r-2038, nim.1, s.312, l. 1-4.

Võistlusi ja sõpruskohtumisi ei korraldatud ainult vabariigi siseselt, vaid kohtuti ka mitmete teiste liiduvabariikidega. Traditsiooniks said Balti liiduvabariikide tali- ja suvespartakiaadid, Leningradi ja Leningradi oblasti ja Eesti NSV vahelised sõpruskohtumised kergejõustikus, suusatamises, males, kabes jne (vt joonis 4).

Joonis 4. Balti liiduvabariikide kurtummade I talispartakiaad 23.-25 veebruar 1960. aastal. Eesti, Läti, Leedu parimad suusatajad lippu heiskamas (Foto: A. ja L. Maidla erakogu).

Viiekümnendate aastate teisel poolel hakkasid Eesti kurtide vastu huvi tundma ka Soome kurdid. Nii nähtub EKK-le 1957 a. Aprillis saadetud Soome Kurtide Spordiliidu sekretäri kirjast, milles pöörduetakse EKK keskuse spordikollektiivi poole sõprussidemete loomiseks.⁷⁴

EKK Keskjuhatuse presiidiumi esimehe vastuses hr Luomajokile seisab nii:

Täname Teid kirjade, ajalehtede ja tervituste eest. Kõik Eesti NSV kurtummad saavad kõikidele tublidele Soome kurtummadele palavaid vennalikke tervitusi. Meie loodame, et Soome kurtummad sportlased saavad Eesti NSV kurtummadega kohtuda 1958. aasta suvel Tallinnas, kergejõustiku võistlustel, et süvendada kultuurilisi sidemeid Eesti NSV ja Soome kurtummade vahel. Senini oleme

⁷⁴ Suomen Kuurojen Urheiluliitto (1957). *Eesti kurtummad sportlased*. - ERA, f.r-2038, nim.1, s.173, l. 1.

*läbiviidud Eesti –Läti ja Leedu NSV kurtummade vahelisi suvespartakiaade, kus Eesti kurtummad kolmel korral saavutasid esikoha kergejõustikus ning võitsid jäädavalt rändkarika. Ühtlasi saadame teile meie sportlaste tulemused kergejõustiku aladel. Südamlikud tervitused Teile ja kõikidele soomlastele.*⁷⁵

Veel sama aasta detsembrikuus saatis hr Luomajoki EKK-le kirja, milles kiidab Eesti kurtide sportlaste saavutusi, nõustub ettepanekuga 1958. aastal Eesti-Soome sõpruskohtumise korraldamisega ning nendib, et enne 1938. aastat ei teadnud nad Eesti kurtummadest sportlastest midagi. Samuti kutsub ta Eesti kurtummasid osa võtma IX ülemaailmsetest kergejõustikuvõistlustest, mis korraldatakse 1961. aastal Helsingis. Loomulikult soovib ta kõikidele Eesti kurtummadele häid jõule.⁷⁶ Kahjuks aga Eesti-Soome sõprusmänge 1958. aasta suvel ei toimunud. Vabanduseks tõi EKK spordiürituste rohkuse.⁷⁷

Kuna 1950-natel aastatel ei olnud EKK majanduslik olukord kiita ning ettekirjutuste järgi tuli läbi viia poliitloenguid, regulaarselt isetegevus- ja kultuurikollektiivide ringide tööd, muretseda juurde varustust ja riietust, siis pöördus 1957. aasta jaanuaris EKK presiidiumi esimees M. Migasto ENSV Töõnduskooperatsiooni Nõukogu poole järgmise palvega:

*Lähtudes ENSV Kurtummade Keskuse põhikirjast on ENSV Kurtummade Keskus järjekindlalt iga aasta kurtummade hulgas läbiviidud kunstilise isetegevuse kui ka kehakultuuri ja spordi üritusi. Nii tegutsevad meil vabariigis kurtummade kultuurilise taseme tõstmise eesmärgil mitmed isetegevuse kui ka kehakultuuri kollektiivid, milledest võtab osa suur hulk kurtumme...Kurtummade seas kultuuriliste ürituste läbiviimise kulud on kaetud nii ENSV Kurtummade Keskuse õppe-tootmise töökodadest, ENSV AÜ Nõukogult ning kahel viimasel aastal ENSV Töõnduskooperatsioonilt saadud summade alusel. Arvestades sellega, et iga aasta võtab osa kunstilise isetegevuse kui ka kehakultuuri ja spordi üritustest ikka rohkem kurtummasid ning ka märgitud ürituste läbiviimise arv suureneb ja et ka edaspidiselt parandada kurtummade kultuurilist teenindamist, ENSV Kurtummade Keskus palub leida võimalusi 1957.aasta summade eraldamiseks rbl. 11.000.- ulatuses kurtummade isetegevuse ja kehakultuuri ning spordi ürituste läbiviimise rahaliseks katteks.*⁷⁸

⁷⁵ EKK (1957). *Soome Kurtummade seltsi sekretärile hr Jussi .Luomajokile.* - ERA, f.r-2038, nim.1, s.173, l. 12.

⁷⁶ Suomen Kuurojen Urheiluliitto (1957). *Eesti NSV Kurtummade Keskuse Presiidiumi esimehele.* - ERA, f.r-2038, nim.1, s.199, l. 1.

⁷⁷ Migasto, M. (1958). *Soome Kurtide Spordiliidu sekretärile.* - ERA, f.r-2038, nim.1, s.199, l.22.

⁷⁸ Migasto, M. (1957). *ENSV Töõnduskooperatsiooni Nõukogu esimehele sm. Menkov.* - ERA, f.r-2038, nim.1, s.173, l.62-63.

Siinkohal tahaks Migasto kohta lisada: kuna ta ise oli aktiivne sportlane, seisis ta hea selle eest, et kurttumadele saaks hulgaliselt organiseeritud nii kultuuri- kui ka spordiüritusi, näidates ise eeskuju aktiivse sportlase ja kalaspordimehena. Erilist tähelepanu pööras Migasto matkamisele (vt joonis 5), viies kurte Porkunisse, Lõuna-Eestisse, Aegviitu, Neeruti mägedesse, Aegviidu-Porkuni suusamatkale, Peipsi äärde jne.

Joonis 5. Kurttumade matkajate kokkutulek. Keskel Mihkel Migasto. Daatum teadmata (Foto: A. ja L. Maidla erakogu.).

Pärnu ja Tallinna Territoriaalosakondadele soetati 1959. aastal esimesed televiisorid. Pärnus tekitas see tehnikaiime kohe palju pahandust ja eeskujuliku kommunistina pöördus Pärnu Territoriaalosakonna esimees sm Reima loomulikult Tallinna poole abi saama.

Osakonna punanurgas lülitati sisse televiisor Znamja-58 10. detsembril 1959.a. see tegi liikmeile suurt rõõmu ja nõutakse kogu televisiooniprogrammi näitamist. See aga pani seisma alustatud maleturniiri ja teised kultuuriüritused. Ei aita see, kui televiisorile leitakse mõni teine ruum, sest kõik jooksevad televiisorile järele. Parem on kui EKÜ annaks välja punanurga kasutamise juhendi, mis näeks ette, et punanurga kultuur-masstöökomisjon koos kultuuriliste puhkuste komisjonidega määraksid, millise televisioonisaate vaatamise asemel võib organiseerida maleüritusi...Miks ei võiks maletajad oma

*üritusi planeerida õhtuteks enne televisioonisaadete algust ja pühapäevadel hommiku või pealelõunatel, kuid seeasemel ülekannete ajal nõuavad televiisori avamist ning malest enam ei huvitu?*⁷⁹

Televiisori vaatamise kõrvalt jõudsid pärnakad siiski tegeleda spordiga. Iga aasta lõpus saadeti EKK Keskjuhatusesse territoriaalosakondadelt aruanne kehakultuuri töö kohta. Ülevaate 1960. aasta lõpul saabunud aruannetest annab tabel 1.⁸⁰

Tabel 1

EKK Territoriaalosakondade kehakultuurikollektiivide liikmete arvud 1960. aasta novembris.

	EKK Tartu Territoriaalosakond	EKK Pärnu Territoriaalosakond	EKK Tallinna Territoriaalosakond
Kehakultuurlaste üldarv	67	45	70
VSÜ Kalev ⁸¹ liikmeid	66	45	70
Neist naisi	22	20	35
ELKNÜ liikmed	23	-	13

⁷⁹ EKÜ Pärnu Territoriaalosakond (1959). *Pärnu TO 1959.a. aruanne*. EKÜ Lääne-Eesti Keskuse arhiiv.

⁸⁰ EKK Tallinna, Tartu, Pärnu TO-d. (1960). *Eesti NSV Kurttummade Ühingule*. - ERA, f.r-2038, nim.1, s.250, l.22,25,26.

⁸¹ VSÜ Kalev – Vabatahtliku Spordiühing Kalev

3. ENSV KURTIDE ÜHING 1962-1990

3.1. Klubide periood

Kurttummade Keskus muudeti 1958. aasta kongressil Kurttummade Ühinguks ja nimetati alates 1962. aastast ümber ENSV Kurtide Ühinguks. Ühingu kõrgemaks organiks oli Kurtide Ühingu Vabariiklik Kongress, mis kutsuti kokku iga nelja aasta järel. Kongresside vaheajal oli kõrgemaks juhtivaks organiks Ühingu Keskjuhatus.⁸² Tallinnasse, Tartusse ja Pärnusse moodustati eelarvelised klubid, kus töötasid lisaks viiele põhikohaga töötajale kohakaasluse alusel kultuuri ja spordiringide juhendajad. Teeksin siinkohal ülevaate kurtide klubide tegevuse kohta aastatel 1962-1990, kuna arhiivis on sellekohane materjal puudulik, ning Eesti Kurtide Liidus on sellest perioodist säilinud vaid statistilised aruanded. EKÜ Tallinna, Tartu ja Pärnu klubide vahel peeti aastatel 1970-1988 sotsialistlikku võistlust, ning koostati ka vastavad aruanded, mis ei kajasta olukorda objektiivselt, ei oma seega suuremat väärtust ning pole seetõttu käesolevas töös kajastamist leidnud.

Kõigepealt avati uus klubihoone Tartus 1962. aastal, seejärel Tallinnas 1966. aastal ja Pärnus 1968. aastal. Tööle võeti põhikohaga klubide juhatajad. Järgnes ENSV territooriumi jagamine territoriaalosakondade vahel, misjärel jäi Tallinna teeninduspiirkonnaks Hiiumaa, Haapsalu, Harju rajoon ja Põhja-Eesti ca 700 liikmega; Tartu teeninduspiirkonnaks Lõuna-Eesti ja Paide rajoon ca 400 liikmega ning Pärnule Viljandi rajoon, Lääne-Eesti ja Saaremaa ca 300 liikmega. Territoriaalosakonnad jagati omakorda alg-organisatsioonideks ning suurematele neist üüriti ruumid punanurga jaoks.⁸³

Klubides tegelesid kurtide teenindamisega oma ala entusiastid. Nii juhtisid üle 15 aasta Tartu klubi tegevust juhatajana vaegkuulja E. Pihus, Pärnu klubi juhatajana aastatel 1968-1990 M. Koppel. Tallinna klubis töötas 12 aastat juhatajana R. Eelmaa. Klubide töökollektiivi kuulusid tol ajal ka spordiinstruktorid, kes allusid klubijuhatajale. Aastatel 1962-1990 olid Tallinna klubi spordiinstruktoriteks T. Alanurm ja K. Kannike.

⁸² Eesti Riigiarhiiv. (1980). *ENSV Kurtide Ühing kui arhiivimoodustaja*. -ERA, f.r-2038, nim.1, , l.3-4.

⁸³ Maidla, Liivi. (2007). EKÜ Tallinna TO juhataja 1959-1977. E.-P. Aava 22.apr. [Autori üleskirjutus].

„Klubide perioodil“ oli ringide tegevus ja nendest osavõtt väga aktiivne. Kõikides osakondades töötasid rahvatantsuringid, draamaringid, pantomiimiringid, sõnakunsti-ringid, kino- ja fotingid ja lasteringid. Klubi korraldada olid lisaks tavapärasele klubiüritustele ka isetegevusülevaatused, mudilaspäevad, koondkollektiivide kontsertreisid, rahvusvahelistel spordiüritustel osalemine, kurtide kevadbolid, Automi liikmete kokkutulekud, vabariiklikud suvemängud jne.

Alates 1969. aastast juhtis EKÜ spordi- ja kultuuritegevust Keskjuhatuse kultuuri- ja organiseerimisosakond, kes korraldas kõikide vabariiklike ürituste organiseerimist.

EKÜ Keskjuhatuse presiidiumi esimeheks valiti 1976. aastal Ants Maidla, kes juhtis ENSV Kurtide Ühingu kuni 1993. aastani ja kelle eestvedamisel astuti nii mõnedki olulised sammud kurtide rehabilitatsiooni alal. Nii näiteks anti 1977. aastal esmakordselt kurtidele võimalus sõita turistina välismaale ja 1975. aastast alates õigus taotleda juhilube. Juba laiema tähtsusega sündmuseks oli saatesarja „Silmside“ ilmumine Eesti Televisiooni ekraanile.⁸⁴ Üheks suureks sündmuseks oli kurtide harrastuskunstnike ühenduse Kurto loomine 1990. aastal. Ühendus seadis eesmärgiks näituste organiseerimise, õppepäevade läbiviimise ja kunstnike suvelaagrite korraldamise.

Klubid likvideeriti 1990. aastal ja moodustati nende baasil Eesti Kurtide Ühingu keskused.

3.2. Sporditegevus

Sporditegevust iseloomustab 1960-ndatel ja 70-ndatel aastatel ühelt poolt korrapärane organiseerimine ning teiselt poolt äärmiselt aktiivne osavõtt kõikidest spordiga seotud üritustest. 1980-ndate aastate teisest poolest võib täheldada huvi vähenemist sporditegevuse vastu kui ka organiseerimatust. Eesti Riigiarhiivist leiab korrastatud sporditegevust puudutavad andmed kuni 1970-ndate alguseni. Sealt edasi aga on säilinud väga vähe dokumenteeritud materjale.

ENSV Spordiühingute ja -organisatsioonide Liidu Nõukogu esimees sm Vanaselja koostas 1962. aasta mais protokollid, mille sisuks oli kehakultuuri- ja sporditöö

⁸⁴ Intervjuu Ants Maidlaga.

organiseerimine kurtide hulgas. Protokollis märgitakse, et kuigi kurtide seas on saavutatud mõningast edu kurtide kaasahaaramisel sportlikku tegevusse, on selles töös tõsiseid puudusi. Protokollis on ettepanek, et ettevõtted, kus töötab palju kurte võiksid organiseerida neile eraldi kehakultuurigruppe ja võistkondi. Pidada vajalikuks, et nendel spordialadel, millistel pole võimalik kurtidel sportlastel võistelda koos teistega, korraldataks eraldi võistlusi ning kohustada VSÜ Kalev Kesknõukogu võtma tarvitusele abinõud kurtide hulgas kehakultuuri- ja sporditöö organiseerimise hoogustamiseks. Samuti tuleks välja töötada konkreetne ürituste plaan, mis tuleb esitada vabariiklikule nõukogule.⁸⁵

VSÜ Kalevi Kesknõukogu presiidium võttis küsimuse arutluse alla ja 1962. aasta detsembriks andis välja otsuse, mis kohustas VSÜ Kalevi Territoriaalnõukogu organiseerima kurtide hulgas ühiskondlikku kehakultuurikaadri ettevalmistust, looma kurtidele eraldi õppe-treeninggruppe, läbi viima kurtidele loenguid, vestlusi, ettekandeid kehakultuurist ja spordist, kontrollima kehakultuurikollektiivide tegevust ning valmistama ette spordiinstruktoreid.⁸⁶

Kui aga lugeda 60-ndate aastate spordiürituste protokolle ja aruandeid, siis selgub, et spordivõistlusi korraldati rohkelt. Lisaks suve- ja talispartakiaadidele jätkusid 60-ndatel aastatel arvukad matkajate kokkutulekud ja matkad, mis said kurtide hulgas väga populaarseteks. Kurdid olid kutsutud osalema ka mitmetel matkadel, mida korraldas Tallinna Turismiklubi.⁸⁷ Ettekirjutuste järgi oli soovitatav, et matkal oleks kindel eesmärk. Nii näiteks korraldati 1963. aasta 12.-13. jaanuaril suusamatk M. Migasto eestvedamisel marsruudil Tapa-Kadrina-Porkuni-Tamsalu eesmärgiga kontrollida maal elavate kurtide eluolu, Porkuni kurtide koolis anda lastele üle nääripakid ning komnoortele EKK almanahh „Tungal“, Tamsalus oli eesmärgiks lahendada lubjatehases töötavate kurtide teenindamise küsimusi (vt joonis 6). Samal aastal olid kurdid käinud üheksapäevasel suusamatkal Lõuna-Eestis. Kokku läbiti 263 kilomeetrit! Külastati maal elavat 15 kurti. Mitmeid kordi käidi suusamatkal Aegviidus.⁸⁸

⁸⁵ Vanaselja, N. (1962). *ENSV Spordiühingute ja-organisatsioonide Liidu Nõukogu presiidiumi otsus kehakultuuri- ja sporditöö organiseerimisest kurtide hulgas.* -ERA, f.r-2038, nim.296, , 1.62-63.

⁸⁶ Nittim, J. (1962). *ENSV AÜ VSÜ Kalev Kesknõukogu presiidiumi otsus nr 18(26).* -ERA, f.r-2038, nim.314, 1.5-6.

⁸⁷ Tallinna Turismiklubi. (1962). *Kõik suusamatkale.* -ERA, f.r-2038, nim.314, , 1.18.

⁸⁸ Migasto, M. (1963). *EKÜ Pärnu TO esimehele sm Reima, E.* -ERA, f.r-2038, nim.314, 1.19.

Joonis 6. 1963. aasta suusamatk marsruudil Tapa-Kadrina-Porkuni-Tamsalu. (Foto: A. ja L. Maidla erakogu).

Kui 1960. aastal oli kehakultuurikollektiivide liikmete arv 182⁸⁹, siis 1970. aastaks kasvas see 260-le⁹⁰ ja 1983. aastaks 336-le⁹¹. Järgnevas võrdlustabelis (tabel 2) on ära toodud liikmete arvud Tallinna, Tartu ja Pärnu territoriaalosakondades.

Tabel 2

EKK Territoriaalosakondade kehakultuurikollektiivide liikmete arvud 1960; 1970. ja 1983. aastal.

	EKK Tartu TO	EKK Pärnu TO	EKK Tallinna TO
1960.a.	67	45	70
1970.a.	70	78	112
1983.a.	99	82	155

Kehakultuuri ja sporditööd organiseerisid ühiskondlikel alustel kehakultuuri kollektiivide nõukogud klubide ja vähesel määral ka ametiühingute kaasabil. Kurtide koolides organiseerisid õpilaste klassivälist sporditegevust kehalise kasvatuses õpetajad, kellest enamik oli palgatud tööle treeneritena klubide juurde. ÖTT-des viisid

⁸⁹ EKK Tallinna, Tartu, Pärnu TO-d. (1960). *Eesti NSV Kurtummade Ühingule*. - ERA, f.r-2038, nim.1, s.250, l.22,25,26.

⁹⁰ EKÜ Tallinna, Tartu, Pärnu TO-d. (1970). *1970.a. kehakultuurikollektiivi tegevuse aruanded*. Eesti Kurtide Spordiliit.

⁹¹ EKÜ Keskjuhatuse. (1984). *EKÜ kehakultuurikollektiivide vahelise võistluse kokkuvõte 1983.a.* Eesti Kurtide Spordiliit.

tootmisvõimlemist läbi administratsiooni töötajad. Ühtki põhitöökohaga sporditöötajat territoriaal-osakondades ega ka ÕTT-des ei olnud. Selline olukord muutis korrapärase sporditegevuse organiseerimise raskeks. Klubide poolt oli 1975. aastal tööle rakendatud tunnitasu alusel kolmteist treenerit, neist kurtide koolidele seitse.⁹²

EKÜ Keskjuhatuse, territoriaalosakondade ja kurtide koolide kehakultuurikollektiivide poolt viidi 1975. aastal läbi 157 mitmesugust kehakultuuri- ja spordiüritust osavõtjate arvuga 2945. Samal aastal korraldati kolm Balti liiduvabariikide kurtide ühingute vahelist spordivõistlust: talispartakiaad, matkajate kokkutulek ja koolinoorte spartakiaad. Vabariiklike võistlusi viidi läbi ka males, kabes ja korvpallis. Tallinnas toimusid veel võistlused koroonas, võrkpallis, kevadises murdmaajooksus, Pärnus toimusid lauatennisevõistlused ja talispartakiaad, Tartus võisteldi kergejõustikus ning sügisene murdmaajooks viidi läbi Porkunis.⁹³

Oma 1975. aasta aruandes kritiseerib V. Pärnla (EKÜ Keskjuhatuse kehakultuuri vaneminstruktor) kehakultuurikollektiivide tööd ning märgib, et massiline-tervistav sporditegevus on puudulik. Suviseid laagreid ja kalameeste kokkutulekuid on vähe ning veel rohkem võiks osa võtta matkadest ja vabariiklike spordiorganisatsioonide poolt korraldatud terviselaupäevakutest. Veel teeb ta ettepaneku nõuda õppe-tootmisettevõtelt suvilate juurde spordiväljakute ja pesemisvõimaluste loomist. Organiseerida aastaringne võistlus territoriaalosakondade vahel massilis-tervistavate ürituste osas.⁹⁴

Nagu eelpool mainitud valiti 1976. aastal EKÜ presiidiumi esimeheks Ants Maidla, kelle initsiatiivil tehti nii mitmedki sammud kurtide rehabilitatsiooni alal. Üks neist oli juhilubade taotlemine kurtidele, millega A. Maidla hakkas tegelema juba siis, kui ta töötas EKÜ Tallinna ÕTE peainsenerina. Kuni 1974. aastani oli NSVL Tervishoiuministerium seisukohal, et kuulmispuudega isikud ei tohi liiklusvahendi juhtimise õigust omada. Pika selgitustöö tulemusena see seisukoht siiski muutus ja tõestamaks praktikas, et kurtid on võimelised autot juhtima, moodustati 1974. aastal autokooli juurde eksperimentaalgrupp kuulmispuudega inimestele. Koolituse õpetajad olid Tallinna Auto-Motoklubist Autom ning grupi juurde määrati ka viieliikmeline

⁹² Pärnla 1975, lk 3.

⁹³ Pärnla 1975, lk 4.

⁹⁴ Pärnla 1975, lk 5.

abistav personal (tõlgid ja asjaajajad). Kõik 10 kurti, kellel varem juhilubasid ei olnud, sooritasid nii sõidu- kui ka teooriaeksamid edukalt.⁹⁵

Juhilubade taotlemine muutus kurtide hulgas väga populaarseks ning peagi moodustati EKÜ-s Automi allorganisatsioon, mille liikmetele organiseeriti regulaarselt klubiõhtuid, kus esineti liiklusalaste loengutega, korraldati viktoriine, tutvustati kurtidele liikluskorralduse muudatusi kodulinnas. Automi liikmed hakkasid korraldama ka igasuviseid piirkondlikke ja vabariiklikke kokkutulekuid, mis kestsid regulaarselt 1991. aastani. Nii näiteks osales Tallinna TO Automi suvepäevadel 80-ndateks aastateks keskmiselt 50-60 Automi liiget peredega.⁹⁶ Lisaks tavapärasele rahvaspordi võistlustele korraldati Automi suvepäevadel võistlusi vigursõidus, rehvivahetuses, mootorile kunstlikult tekitatud tehnilise rikke leidmises, korraldati esmaabi lühikursusi ja kontrolliti teoreetilisi teadmisi (vt joonis 7).⁹⁷

Joonis 7. EKÜ Keskjuhatuse presiidiumi esimees Ants Maidla Automi suvepäevadel rehvivahetusvõistlusel. Daatum teadmata (Foto: A. ja L. Maidla erakogu).

⁹⁵ Maidla, A. Meenutus. –*Kurtide Elu*. 2005, lk 13.

⁹⁶ Alanurm, T. (1981). *EKÜ Tallinna kehakultuurikollektiivide poolt organiseeritud spordiüritusi 1981.a. II kvartalis*. Eesti Kurtide Spordiliit.

⁹⁷ Intervjuu Ants Maidlaga.

Vabariiklikud kokkutulekud võimaldasid kohtuda ühiste huvidega kurtidel ja vaegkuuljatel üle Eesti. Automi suvepäevade väga suurt populaarsust on kerge mõista, kui arvestada kuulmispuuetega inimeste suhtlemisvõimalusi tollel ajajärgul. Nendel kokkutulekutel osalesid ka alati A. Maidla, A.Ritslaid ja A. Juhkama – ainukesed kolm meest, kellel oli õnnestunud saada juhiloa juba 1960-ndatel aastatel. Kõik kolm olid kogemustega autojuhid ja nende hulgas A. Maidla laialdaste tehniliste teadmistega ja kokkutulekud võimaldasidki neil jagada oma teadmisi ning praktilisi näpunäiteid teistele kurtidele.

Uue alana leidis kurtide poolt head vastuvõttu orienteerumine. Eesti NSV-s juba 60-ndatel aastatel alguse saanud orienteerumise neljapäevakutel hakkasid kurdid osalema 1970-ndate aastate alguses ja juba mõne aastaga kasvas orienteerumishuviliste arv sedavõrd, et osaleti kõikidel orienteerumise neljapäevakute raames korraldatud üritustel⁹⁸. 80-ndate aastate algusest korraldati juba orienteerumisvõistlusi EKÜ meistri tiitlile.⁹⁹

Üheks 1980-ndaid aastaid iseloomustavaks jooneks oli järjest laienev kehakultuurialane koostöö teiste liiduvabariikidega. Ainuüksi 1980. ja 1981. aastal osalesid EKÜ harrastussportlased allnimetatud linnades korraldatud turniiridel, kokkutulekutel ja rahvaspordi võistlustel: Alma-Ata, Kišinjov, Vilnius, Sverdlovsk, Riia, Rõbinsk, Valmiera, Rezekne, Donetsk, Moskva, Ordžonikidze, Panevežis, Pavlovsk, Kaunas, Telšiai, Kertš, Obninsk, Užgorod, Oriol, Jerevan. Eestit külastasid samal perioodil maletajad, kabetajad, võrkpallurid üle terve Nõukogude Liidu.¹⁰⁰

Kui varasemale perioodile oli üldiselt omane jaanalinnupoliitika – teisisõnu ühiskond tegi näo, et nende hulgas ei ole puuetega inimesi, siis 70-ndatel ja 80-ndatel aastatel laienesid kurtide spordialased kontaktid ka väljapoole ühingu piire. Hakati korraldama sõpruskohtumisi teiste asutustega erinevatel spordialadel. Tallinna kurtide osas võiks esile tuua kohtumisi Polümeeriga, Talleksiga, Raadiokomiteega, Floraga, Punase

⁹⁸ Intervjuu Liivi Maidlaga.

⁹⁹ Alanurm, T. (1981). *EKÜ Tallinna Klubi sporditöö 1981.a. III kvartalis*. Eesti Kurtide Spordiliit.

¹⁰⁰ EKÜ Tallinna kehakultuurikollektiiv. (1980-1981). *Kehakultuuri-sporditöö alased tööplaanid, aruanded*. Eesti Kurtide Spordiliit.

Koiduga ja Tööstusprojektiga.¹⁰¹ Hakati osalema vabariigi ning linnade rahvaspordiüritustel.

Alates 1984. aastast võib näha ka riigipoolset abi spordiürituste korraldamises. Nimelt oli Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu surdokomisjoni¹⁰² kehakultuuri- ja turismisektsiooni 1984. aasta tööplaanis ette nähtud osutada praktilist abi kurtide hulgas spordiürituste korraldamisel ja koondvõistkondade komplekteerimisel, korraldada kurtide ühiskondlikule aktiivile seminar aktuaalsete spordiprobleemide läbiarutamiseks, tutvuda põllumajanduses töötavate kurtide haaramisega kehakultuuri tegevusse, kindlustada vabariigi kurtide osavõtt üleliiduslistest, Balti vabariikide ja teistest kalendaarsetest üritustest ning tagada nende hea ettevalmistus.¹⁰³

Territoriaalosakondade poolt korraldatud spordiüritustest võttis 1983. aastal osa 3547 ühingu liiget¹⁰⁴, 1988. aastal aga 2222¹⁰⁵, seega võib märgata osavõtjate arvu langust spordi- ja kehakultuuriüritustest. Tunduvalt vähenes noorte osavõtjate arv. Massilises kehakultuuri- ja sporditöös tunnistati 1988. aasta EKÜ tegevus rahuldavaks ja võistlusspordis heaks.

ENSV Kurtide Ühingu XIII Kongress toimus Tallinnas 1988. aasta septembris. territoriaalosakonnad tegid kongressile mitmeid ettepanekuid sporditöö parandamiseks. Tallinna Territoriaalosakond tegi ettepaneku kaaluda uue spordikompleksi ehitamist. Tartu Territoriaalosakonna ettepanek oli samuti luua uus spordibaas koos ujula ja võimalaga ning Pärnu Territoriaalosakonna ettepanek oli asuda rajama Pärnu klubile juurdeehitust, kus oleks saal kultuuriüritusteks ja ruumid nii spordi- kui ka taidlustegevuse jaoks. Oluline oli leida võimalused EKÜ astumiseks Ülemaailmase Kurtide Föderatsiooni liikmeks, mis võimaldaks Eesti kurtidele osavõttu kurtide maailma ja Euroopa meistrivõistlustest, ka aitaks see laiendada kultuurisidemeid.¹⁰⁶

¹⁰¹ EKÜ Tallinna kehakultuurikollektiiv. (1980-1981). *Kehakultuuri-sporditöö alased tööplaanid, aruanded*. Eesti Kurtide Spordiliit.

¹⁰² surdo – *ld k surdus* – tumm, vaikne. *ENE* 9. kd. Tallinn: Valgus (1996), lk 10.

¹⁰³ Nittim, J. (1984). *Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu surdokomisjoni kehakultuuri- ja turismisektsiooni 1984.a. tööplan*. Eesti Kurtide Spordiliit.

¹⁰⁴ EKÜ Keskjuhatus. (1983). *EKÜ kehakultuurikollektiivide vahelise võistluse kokkuvõte 1983.a.* Eesti Kurtide Spordiliit.

¹⁰⁵ EKÜ Keskjuhatus. (1989). *EKÜ Keskjuhatus presiidiumi otsus kehakultuuri- ja sporditööst 1988.a.* Eesti Kurtide Spordiliit.

¹⁰⁶ Lepik, U; Michelson, S. Pärnu TO (1988, sept). Ettepanekud EKÜ XIII Kongressile. – *INFO Eesti NSV Kurtide Ühing*, nr 4, lk 2-3.

Seoses üleüldise olukorraga Eesti-Vene suhetes 1980-ndate aastate lõpul, väljendus see ka Vene NFSV Kurtide Ühingu Keskjuhatuse ja EKÜ koostöös. Sportlased kurtsid, et Vene NFSV Kurtide Ühing boikoteerib Eesti sportlaste osavõttu rahvusvahelistest võistlustest üleliidulise koondise koosseisus. See aga tähendas üha suuremat vajadust luua oma sidemed teiste rahvusvaheliste kurtide organisatsioonidega.¹⁰⁷ Esimeseks sammuks saigi 1989. aastal sõlmitud koostööleping Soome Kurtide Liiduga, mis nägi muuhulgas ette edaspidist tihedat koostööd nii kultuuri- kui spordivallas.¹⁰⁸ 1990. aastal kirjutati alla samasisuline koostööleping Saksamaa Liitvabariigi Kurtide Liidu ja Eesti Kurtide Ühingu vahel.¹⁰⁹

Kongressi otsus nägi aga ette klubide ja territoriaalosakondade struktuuri reorganiseerimise, mis viidi ellu 1990. aastal. Klubid likvideeriti ja moodustati nende baasil Eesti Kurtide Ühingu keskused. See tähendas olukorda, kus EKÜ Keskjuhatuse enam sporditöö organiseerimisega ei tegelenud.¹¹⁰

¹⁰⁷ Pärnla, V. (1989, aug). Vajame iseseisvat spordielu. – *Kurtide Elu*, nr 19-20, lk 5.

¹⁰⁸ Maidla, A; Rets, J; Pärnla, V. (1989, sept). Esimene koostööleping. – *Kurtide Elu*, nr 21-22, lk 2.

¹⁰⁹ Rets, J. (1990 mai). Saksamaa Liitvabariigi Kurtide Liidu ja Eesti Kurtide Ühingu koostööleping. – *Kurtide elu*, nr 36-37, lk 2.

¹¹⁰ EKÜ (1988, sept). ENSV Kurtide Ühingu XIII Kongressi otsuse projekt. – *INFO Eesti NSV Kurtide Ühing*, nr 4, lk 1.

4. EESTI KURTIDE LIIT

4.1. Eesti Kurtide Ühingu reorganiseerimine

Eesti Kurtide Ühingu reorganiseerimine algas juba 1990. aastal, kui territoriaalosakondade ja klubide asemel moodustati Kurtide Ühingu Põhja-, Lõuna- ja Lääne-Eesti keskused. Seoses Eesti Vabariigi taasiseseisvumisega 1991. aastal sattus EKÜ suurtesse rahalistesse raskustesse, kuna õppe-tootmisettevõtete toodang enam Venemaa turule ei läinud ning sissetulekut ühingul praktiliselt polnud. EKÜ XIII koosseisu XI koosolek peeti 18. märtsil 1993. aastal, kus tehti ülevaade 1992. aasta eelarve täitmise kohta ning selgus, et 1993. aasta eelarvet koostada polnud võimalik, kuna puudusid rahalised vahendid. Samuti oli 1992. aasta 7. novembril Tallinnas endiste algorganisatsioonide põhjal moodustatud Tallinna ja Harju maakonna Kurtide Ühing¹¹¹. Seega töötas ühes majas kolm organisatsiooni: Eesti Kurtide Ühingu Põhja-Eesti keskus, Tallinna ja Harju maakonna Kurtide Ühing ning keskjuhatus. Töösunaad osaliselt kattusid ja seetõttu otsustas koosolek likvideerida Eesti Kurtide Ühingu Põhja-Eesti keskuse. 1993. aasta augusti kongressi päevakorras oli Eesti Kurtide Liidu moodustamine ja põhikirja vastuvõtmine.¹¹²

4.2. Eesti Kurtide Spordiliit

Eesti Kurtide Spordiliidu (EKSL) asutamise mõte tekkis juba enne Eesti Vabariigi taassündi, kuid teoks sai see 23. novembril 1991. aastal. Asutamist juhtis endine Eesti Kurtide Ühingu kehakultuuri kollektiivi kauaaegne juht hr Volli Pärnla. Kuna Eesti Kurtide Keskjuhatus lõpetas spordiliikumise tegevuse, otsustatigi luua Eesti Kurtide Spordiliit. Rahvusvahelisele areenile pääsemiseks esitas EKSL taotlused mitmete rahvusvaheliste kurtide spordiorganisatsioonide liikmeks astumiseks. 1992. aastal võeti Eesti Kurtide Spordiliit *Comitee International des Sports des Sourds* (CISS) ja

¹¹¹ Lepik, I. (1993, apr). Noor Ühing seab samme. – *Kurtide Elu*, nr 69, lk 1.

¹¹² Kannike, A. (1993, apr). Pleenumilt. – *Kurtide Elu*, nr 69, lk 2.

European Deaf Sport Organization (EDSO) ning ka Eesti Paraolümpiakomitee (EPOK) liikmeks.¹¹³

Eesti kurdid käisid 1991-1993. aastal küll sõpruskohtumistel Rootsis, Soomes, Saksamaal, Norras, Poolas ja ka Leedus, kuid samas oli märgata spordialase koostöö vähenemist Balti riikidega.¹¹⁴ Esimestel aastatel peale EKSL-i asutamist pöörati enam tähelepanu rahvusvaheliste sidemete loomisele. Nii tutvustati Eesti Kurtide Spordiliitu mitmetele rahvusvahelistele organisatsioonidele. Oma 1992. aasta kirjas Põhjamaade Kurtide Spordiliitude (NDI) esindajatele, iseloomustab V. Pärnla EKSL-i tegevust alljärgnevalt:

Sportlasi on meil ca 250, kolm territoriaalset klubi ja üks korvpalliklubi. Noorsportlased kahest kurtide koolist ... Tugevamad spordialad on praegu: meeste korvpall ja kergejõustik. Heal tasemel on ka male-kabe, orienteerumine, võrkpall ja kalasport. Vähem osavõtjaid on ujumises, lauatennises, suusatamises. Varem tegeleti ka kiiruisutamise ja jalgrattaspordiga. Üksikud tegelevad ka laskespordiga. Kuni 1989. aastani eesti kurdid ise välismaale võistleva ei saanud minna, kõik toimus Moskva kaudu. 50 aastaga oli ainult 10 Eesti sportlasel võimalik kurtide rahvusvahelistele võistlustele saada.¹¹⁵

Üheks esimeseks oluliseks eesmärgiks seati osalemine Ülemaailmsel Kurtide Suvemängudel Sofias. Mängud toimusid 24.07.-02.08.1993. aastal.¹¹⁶ Nagu nähtub EKSL-i 1992. ja 1993. aasta koosolekute protokollidest, oli EKSL-il suuri raskusi finantsvahendite leidmisel võistlejate lähetamiseks Sofia mängudele. Kui 23. septembri 1992. aasta juhatuse koosolekul tehti ettepanek saata Sofiasse nii meeste kui ka naiste korvpallimeeskond ja kuus kergejõustiklast¹¹⁷, siis EKSL-i 22. mai 1993. aasta juhatuse koosolek otsustas, et rahalisi vahendeid jätkub vaid kolme kergejõustiklase saatmiseks Ülemaailmsetele Kurtide Suvemängudele. Kaasa sõitis ka EKSL-i president V. Pärnla, osalemaks Sofias peetaval CISS-i kongressil.¹¹⁸

¹¹³ Eesti Kurtide Spordiliit <http://www.kurtidespordiliit.ee/index.php> (23.03.2007).

¹¹⁴ EKSL (1994). *Aruanne EKSL tegevusest perioodil 23.11.1991.a.-23.04.1994.a.* Eesti Kurtide Spordiliit, lk 2.

¹¹⁵ Pärnla, V. (1992). *Austatud Põhjamaade Kurtide Spordiliitude esindajad.* Eesti Kurtide Spordiliit.

¹¹⁶ EKSL (1992). *EKSL Juhatuses koosoleku protokoll nr 3, 10. juunil 1992.a.* Eesti Kurtide Spordiliit, lk 1-3.

¹¹⁷ EKSL (1992). *EKSL Juhatuses koosoleku protokoll nr 4, 23. juunil 1992.a.* Eesti Kurtide Spordiliit, lk 2.

¹¹⁸ EKSL (1993). *EKSL Juhatuses koosoleku protokoll nr 8, 22. mai 1993.a.* Eesti Kurtide Spordiliit, lk 1.

EKSL koostas 1994-1996 aasta tegevusprogrammi¹¹⁹, milles vaatamata suurtele rahalistele raskustele seati Eesti Kurtide Spordiliidu peamiseks eesmärgideks:

- Rahvusvaheliste võistluste korraldamine ja osavõtt.
- Põhjalikult tundma õppida CISS ja EDSO põhikirju ja otsuseid võistlustest osavõtu kohta ning tutvustada neid liikmesorganisatsioonidele.
- Luua sidemed rahvusvahelise kurtide male ja kabe organisatsiooniga.
- Välja töötada ja kehtima panna range sponsorabi rahade taotlemise ja kasutamise kord.
- Koostöös EPOK-ga kindlaks määrata riikliku rahaabi saamise võimalused ja õigeaegselt esitada taotlused.
- Varustada EKSL võistkonnad ühtse esindus- ja võistlusriietusega.

1993. aasta seisuga oli Eesti Kurtide Spordiliidul kolm spordiseltsi: Tallinna Kurtide Spordiselts (KSS) Talkur, Tartu KSS Kaar ja Pärnu KSS Eero ja kaks kooli Porkuni Kurtide Kool ja Tartu I Eriinternaatkool (praegune Tartu Hiie Kool). Spordialaliidud loodi korvpallis, kergejõustikus, orienteerumises ja kalaspordis.¹²⁰

Eesti Kurtide Spordiliidu esimene president Volli Pärnla lahkus ametist 1994. aastal seoses tööle asumisega Eesti Kurtide Liidu esimehe kohale. Tema järglaseks sai Ants Kannike 1994-1997, seejärel Leida Aitaja 1997-2000. Alates 2000 aastast juhib EKSL presidendina Riina Kuusk, kes eelnevalt oli peasekretäri ametis aastatel 1996-2000. EKSL on aastate jooksul tegelenud nii tipp- kui ka tervisespordiga ja saatnud ellu palju noori sportlasi ning teeb seda ka edaspidi. Raskuste kiuste on EKSL suutnud säilitada oma tegevuse ja täita oma ülesannet. Tänu heale koostööle EPOK-ga on suudetud edasi arendada kurtide sporditegevust.

¹¹⁹ EKSL (1994). *Eesti Kurtide Spordiliidu tegevusprogramm aastateks 1994-1996*. Eesti Kurtide Spordiliit, lk 1-2.

¹²⁰ EKSL (1994). *Aruanne EKSL tegevusest perioodil 23.11.1991.a.-23.04.1994.a*. Eesti Kurtide Spordiliit, lk 1-2.

KOKKUVÕTE

Uurides Eesti kurtide organiseerumist ja sporditegevust jõuti töös loogilisele lõppjäreltusele, et kõik ühiskonnas toimunud protsessid on peegeldunud selle väikese sotsiaalse grupi tegemistes.

Eesti Vabariigi aegne hoogne seltsitegevus andis kindlasti tõeke Eesti Kurttummade Seltsi asutamiseks. Kurtide organiseeritud sporditegevuse alguseks võib pidada 1927. aastat, mil pandi alus Maleringi loomisele. Raske oli alustada 1936. aastal loodud Spordiringi tegevust seoses Eestisse jõudnud ülemaailmse majanduskriisiga. Siiski hakati muresema esimest varustust ja jätkati sporditegevust kuni sõda seltsi tegevuse seisma pani.

Eesti NSV Kurttummade Keskus loodi juba hoopis teistel alustel ning kogu vaba aja ja sporditegevus oli sõjajärgsel perioodil ülirange kontrolli all. Nõukogude propagandavedur oli käima lükatud ning loengute temaatika oli põhiliselt ühiskondlik-poliitiline. Stalini isikukultus oli jõudnud ka kurtideni.

Kurtide spordi ja vaba aja tegevust iseloomustab 50-ndatel aastatel uute spordialade avastamine ja sporditraditsioonide loomine ning tänu 1955. aastal N. Hruštšovi poolt teostatud poliitikale, hakati järsku tähelepanu pöörama maal elavatele kurtidele. Seoses sellega alustati jalgsi- ja suusamatkade traditsioonidega.

Sotsialistlikku võistluse buum sai alguse 1970-ndatel aastatel ja nii asuti Kurtide Ühingu klubide vahel „sotsialistlikult võistlema“. Ühelt poolt sundis see muidugi läbi viima palju üritusi, mis muidu oleksid jäänud olemata, teiselt surus aga klubide tegevuse kindlatesse raamidesse, eesmärgiga koguda sotsialistliku võistluse plaanides ette nähtud punkte. Siiski pandi 70-ndatel aastatel alus ka mitmetele uutele ja positiivsetele sporditraditsioonidele. Väga populaarseteks olid Automi kokkutulekud, mis võimaldasid kohtuda kurtidel üle Eesti. Automi suvepäevade väga suurt populaarsust on kerge mõista, kui arvestada kuulmispuuetega inimeste suhtlemisvõimalusi tollel ajajärgul.

Juhilubade taotlemise võimalus, sotsiaalministeeriumi surdokomisjoni abi spordiürituste korraldamises, sõpruskohtumised teiste asutustega, ning kurtidele abivahendite võimaldamine on selge märk sellest, et 1980-ndate aastate algul oli jõutud riiklikul tasandil kurtide rehabilitatsiooni ja integratsiooni probleemideni.

1989. aasta muudatuste aeg ei olnud sporditegevusele soodne: selle ajani kestnud sporditraditsioonid hakkasid kaduma ning mitmete ringide tegevus lõpetati. Eesti Kurtide Ühing lõpetas oma tegevuse, ning seoses sellega ei olnud enam ühingu keskjuhatuse ülesandeks tegeleda spordiküsimustega.

Kompensatsiooniks pöörduiti tagasi seltsidele iseloomulikuma tegevuse juurde, välja kujunesid mitmed ühingusisesed seltsid, mis ühendasid ühiste huvidega kurte. Nii sai ka teoks Eesti Kurtide Spordiliidu loomine 1991. aastal. Laienesid rahvusvahelised suhted ja spordialased kontaktid.

Kuigi kurdid on võistlusspordis rahvusvahelisel areenil olnud väga edukad, mille kohta on säilinud ka palju kirjalikku materjali, oli töö koostamisel eelkõige eesmärgiks uurida, milliseid võimalusi on rahvasport pakkunud kurtidele suhtlemiseks ja oma identiteedi leidmiseks.

KASUTATUD ALLIKAD

Arhiivimaterjalid

Eesti Kurtide Ühing. (1963). *Kurtide Ühingu matkajate vabariikliku kokkutuleku-õppelaagri materjalid*. -ERA, f.r-2038, nim.1, s.312, l. 1-4.

Eesti Kurttummade Keskus. (1945). *ENSV Kurttummade I Vabariikliku Kongressi protokoll*. -ERA, f.r-2038, nim.1, s.154, l. 1.

Eesti Kurttummade Keskus. (1947). *EKK kiri osakondade juhtajatele*. -ERA, f.r-2038, nim.1, s.3, l.59.

Eesti Kurttummade Keskus. (1947). *EKK Tartu osakonna aruanne*. -ERA, f.r-2038, nim.1, s.10, l.216.

Eesti Kurttummade Keskus. (1948). *EKK aruanne Üleliidulise AÜKN Kurttummade osakonnale*. -ERA, f.r-2038, nim.1, s 29, l. 222.

Eesti Kurttummade Keskus. (1948). *EKK kiri osakondade juhtajatele*. -ERA, f.r-2038, nim.1, s.3, l.67-68.

Eesti Kurttummade Keskus. (1948). *ENSV Kurttummade II Vabariikliku Kongressi resolutsioon*. -ERA, f.r-2038, nim.1, s.98, l 6.

Eesti Kurttummade Keskus. (1950). *Ühingu spordivõistluste protokollid ja edetabelid*. -ERA, f.r-2038, nim.1, s.34, l. 17.

Eesti Kurttummade Keskus. (1951). *EKK 1951.a. tegevuse aruanne*. -ERA, f.r-2038, nim.1, s.57, l.3.

Eesti Kurttummade Keskus. (1952). *1952.a. Vabariikliku suusatamise esivõistluste juhend*. -ERA, f.r-2038, nim.1, s.84, l. 2.

Eesti Kurttummade Keskus. (1952). *1952.a. Vabariikliku suusatamise esivõistluste juhend*. -ERA, f.r-2038, nim.1, s.85, l. 38.

Eesti Kurttummade Keskus. (1952). *EKK 1952.a.tegevuse aruanne*. -ERA, f.r-2038, nim.1, s.77, l. 50-51.

Eesti Kurttummade Keskuse Keskjuhatus. (1945). *EKK juhised kultuurmassilise töö läbiviimiseks*. -ERA, f.r-2038, nim.1, s.3, l. 32-33.

Eesti Kurttummade Selts. (1922). – Eesti Riigiarhiiv, f.1820, nim.1, s.1, l.1.

Eesti Kurttummade Selts. (1922). – ERA, f.1820, nim.1, s.5, l. 25-27.

Eesti Kurttummade Selts. (1931). *EKS peakoosoleku protokoll*. – ERA, f.1820, nim.1, s.11, l. 55-57.

Eesti Kurttummade Selts. (1933). *EKS korralise peakoosoleku protokoll*. – ERA, f.1820, nim.1, s.7, l. 60-65.

Eesti Kurttummade Seltsi Spordiring. (1936). *Koosoleku protokoll nr 1*. – ERA, f.1820, nim.1, s.44, l. 1.

Eesti Riigiarhiiv. (1980). *ENSV Kurtide Ühing kui arhiivimoodustaja*. -ERA, f.r-2038, nim.1, , l.3-4.

EKK (1957). *Soome Kurttummade seltsi sekretärile hr Jussi Luomajokile*. - ERA, f.r-2038, nim.1, s.173, l. 12.

EKK (1958). *Porkunis 24.-25.mai toimunud kokkulend*. -ERA, f.r-2038, nim.1, s.173, l. 2.

EKK Tallinna, Tartu, Pärnu Territoriaalosakonnad. (1960). *Eesti NSV Kurttummade Ühingule*. - ERA, f.r-2038, nim.1, s.250, l.22,25,26.

EKK Tallinna, Tartu, Pärnu Territoriaalosakonnad. (1960). *Eesti NSV Kurttummade Ühingule*. - ERA, f.r-2038, nim.1, s.250, l.22,25,26.

EKS Malering. (1927). *Avavõistluse protokoll*. -ERA, f.1820, nim.1, s.45, l. 5.

EKS Malering. (1927). *Maleringi asutamise koosoleku protokoll*. -ERA, f.1820, nim.1, s.45, l. 2.

EKÜ Pärnu Territoriaalosakond (1959). *Pärnu TO 1959.a. aruanne*. EKÜ Lääne-Eesti Keskuse arhiiv.

Kalm, E; Mesilane, A. EKS. (1928) *Tallinna Linnavalitsusele*. – ERA, f.1820, nim.1, s.2, l. 153.

Migasto, M. (1957). *E NSV Tönduskooperatsiooni Nõukogu esimehele sm. Menkov*. - ERA, f.r-2038, nim.1, s.173, l.62-63.

Migasto, M. (1958). *Soome Kurtide Spordiliidu sekretärile*. - ERA, f.r-2038, nim.1, s.199, l.22.

Migasto, M. (1963). *EKÜ Pärnu Territoriaalosakonna esimehele sm Reima, E*. -ERA, f.r-2038, nim.314, l.19.

Nittim, J. (1962). *ENSV AÜ VSÜ Kalev Kesknõukogu presiidiumi otsus nr 18(26)*. - ERA, f.r-2038, nim.314, l.5-6.

Suomen Kuurojen Urheiluliitto (1957). *Eesti kurtummad sportlased*. - ERA, f.r-2038, nim.1, s.173, l. 1.

Suomen Kuurojen Urheiluliitto (1957). *Eesti NSV Kurttummade Keskuse presiidiumi esimehele*. - ERA, f.r-2038, nim.1, s.199, l. 1.

Tallinna Turismiklubi. (1962). *Kõik suusamatkale*. -ERA, f.r-2038, nim.314, , l.18.

Vanaselja, N. (1962). *ENSV Spordiühingute ja-organisatsioonide Liidu Nõukogu presiidiumi otsus kehakultuuri- ja sporditöö organiseerimisest kurtide hulgas*. -ERA, f.r-2038, nim.296, , l.62-63.

Arhiveerimata dokumendid

Alanurm, T. (1981). *EKÜ Tallinna kehakultuurikollektiivi poolt organiseeritud spordiüritusi 1981.a. II kvartalis*. Eesti Kurtide Spordiliit.

Alanurm, T. (1981). *EKÜ Tallinna Klubi sporditöö 1981.a. III kvartalis*. Eesti Kurtide Spordiliit.

Eesti Kurttummade Keskus. (1945). *ENSV Kurttummade I Vabariikliku Kongressi resolutsioon*. Pärnumaa Kurtide Ühing.

EKSL (1992). *EKSL Juhatuses koosoleku protokoll nr 3, 10. juunil 1992.a*. Eesti Kurtide Spordiliit.

EKSL (1992). *EKSL Juhatuses koosoleku protokoll nr 4, 23. juunil 1992.a*. Eesti Kurtide Spordiliit.

EKSL (1993). *EKSL Juhatuses koosoleku protokoll nr 8, 22. mai 1993.a*. Eesti Kurtide Spordiliit.

EKSL (1994). *Aruanne EKSL tegevusest perioodil 23.11.1991.a.-23.04.1994.a*. Eesti Kurtide Spordiliit, lk 1-2.

EKSL (1994). *Eesti Kurtide Spordiliidu tegevusprogramm aastateks 1994-1996*. Eesti Kurtide Spordiliit, lk 1-2.

EKÜ Keskjuhatus. (1989). *EKÜ Keskjuhatuses presiidiumi otsus kehakultuuri- ja sporditööst 1988.a*. Eesti Kurtide Spordiliit.

EKÜ Tallinna kehakultuurikollektiiv. (1980-1981). *Kehakultuuri-sporditöö alased tööplaanid, aruanded*. Eesti Kurtide Spordiliit.

EKÜ Tallinna, Tartu, Pärnu Territoriaalosalakonnad. (1970). *1970.a. kehakultuurikollektiivi tegevuse aruanded*. Eesti Kurtide Spordiliit.

Nittim, J. (1984). *Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu surdokomisjoni kehakultuuri- ja turismisektsiooni 1984.a. tööplaan*. Eesti Kurtide Spordiliit.

Pärnla, V. (1975). *Aruanne kehakultuuri- ja sporditööst EKÜ süsteemi asutustes, ettevõtetes ja organisatsioonides*. Eesti Kurtide Spordiliit.

Pärnla, V. (1992). *Austatud Põhjamaade Kurtide Spordiliitude esindajad*. Eesti Kurtide Spordiliit.

Ajalehed, ajakirjad

A.J. (1935, 28.mai). Olgu harrastatud sport! –*Kurtummade Sõber*.

A.S. (1934, 20.dets). Eesti Kurtummade Selts Narvas. –*Kurtummade Sõber*.

Eesti Kurtummade Selts. (1935, 20.märts). Sport. –*Kurtummade Sõber*.

Eesti Kurtummade Selts. (1935, 9.apr). Narva Teated. –*Kurtummade Sõber*.

Eglon, J. (1871, 6.märts). Tum ja tema koolitamine.- *Eesti Postimees*.

EKS. (1922, 10.märts). Tallinnas Kurtummade Selts asutamisel. –*Vaba Maa*.

EKÜ (1988, sept). ENSV Kurtide Ühingu XIII Kongressi otsuse projekt. – *INFO Eesti NSV Kurtide Ühing*, nr 4.

Kannike, A. (1993, apr). Pleenumilt. – *Kurtide Elu*, nr 69, lk 2.

Lepik, I. (1993, apr). Noor Ühing seab samme. – *Kurtide Elu*, nr 69, lk 1.

Lepik, U; Michelson, S. Pärnu TO (1988, sept). Ettepanekud EKÜ XIII Kongressile. – *INFO Eesti NSV Kurtide Ühing*, nr 4.

Luht, K. (1922, 8.juuni). Teadaanne Eesti Kurtummadele. -*Vaba Maa*.

Maidla, A.(2005). Meenutus. –*Kurtide Elu*.

Maidla, A; Rets, J; Pärnla, V. (1989, sept). Esimene koostööleping. – *Kurtide Elu*, nr 21-22.

Pärnla, V. (1989, aug). Vajame iseseisvat spordielu. – *Kurtide Elu*, nr 19-20.

Raigna, A. (2005, juuni). Meenutusi Robert Tilgast tema 90. sünnipäeval –*Valguse Kaja*.

Rets, J. (1990 mai). Saksamaa Liitvabariigi Kurtide Liidu ja Eesti Kurtide Ühingu koostööleping. – *Kurtide Elu*, nr 36-37.

Raamatud

Artell. (1985). - *ENE* 1. kd. Tallinn: Valgus, lk 314.

Kotsar, J ja K. (1996). *Eesti kurtide elu ajaraamat*. Tallinn: AS Ühiselu.

Kotsar, J ja K. (1997). *Eesti kurtide elu ajaraamat: 2.osa*. Tallinn: AS Ühiselu.

Kotsar, J ja K. (1998). *Eesti kurtide elu ajaraamat: 3.osa*. Tallinn: AS Ühiselu.

Surdo. (1996), *ENE* 9. kd. Tallinn: Valgus, lk 10.

VTK. (1976). - *ENE* 8. kd. Tallinn: Valgus, lk 295.

Intervjuud

Maidla, Ants. (2007). EKÜ Keskuhatuse presiidiumi esimees aastatel 1976-1993. E.-P. Aava 22.apr. [Autori üleskirjutus].

Maidla, Liivi. (2007). EKÜ Tallinna territoriaalosakonna juhatuse esimees ja juhatuse liige aastatel 1959-1977. E.-P. Aava 22.apr. [Autori üleskirjutus].

Internetiallikad

Eesti Kurtide Spordiliit <http://www.kurtidespordiliit.ee/index.php> (23.03.2007).